

Metodika výchovně vzdělávací péče s prvky Montessori pro předškolní děti ohrožené sociálním vyloučením

(Tato metodika vznikla v rámci realizace projektu Podpora inkluze ve Slaném
r.č. projektu: CZ.02.3.61/0.0/0.0/16_039/0011270)

1 OBSAH

1	OBSAH	2
2	ZAMĚŘENÍ	5
3	PODPORA INKLUZE VE SLANÉM	6
4	SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	10
5	PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	11
6	PŘÍNOS PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	12
6.1	Přínos z pohledu vývojové psychologie a diagnostiky	12
6.2	Přínos z pohledu sociologie	12
7	DĚTI OHROŽENÉ SOCÁLNÍM VYLOUČENÍM A PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	14
8	MONTESSORI PEDAGOGIKA	16
8.1	Přínosy Montessori pedagogiky	16
8.2	Tradiční versus Montessori	16
8.3	Přínos Montessori pedagogiky pro děti ohrožené sociálním vyloučením	18
8.4	Principy Montessori pedagogiky	19
8.4.1	Připravené prostředí	19
8.4.2	Připravený/vědomý dospělý (průvodce)	21
8.4.3	Dítě	22
8.4.4	Řád a pořádek	23
8.4.5	Nezávislost a samostatnost	23
8.4.6	Princip Svobodné volby	24
8.4.7	Sebedisciplína	24
8.4.8	Princip senzitivních fází	24
8.4.9	Princip smíšených skupin	26
8.4.10	Nepřerušovaný „pracovní cyklus“	26
8.4.11	Důležitost svobodného pohybu	27
8.4.12	Soustředění	27

8.5	Specifika montessori pomůcek.....	27
8.5.1	Postupy práce s pomůckou.....	28
8.6	Práce s chybou (zpětná vazba).....	29
8.7	Rozdělení pomůcek do metodických oblastí.....	30
8.7.1	Praktický život.....	30
8.7.2	Smyslová výchova.....	33
8.7.3	Matematická oblast.....	35
8.7.4	Jazyková výchova.....	36
8.7.5	Kulturní oblast - svět kolem nás.....	38
9	PERSONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ VZDĚLÁVACÍHO CENTRA.....	40
9.1	Koordinátor pro rodiče.....	40
9.2	Pracovníci s předškolními dětmi (průvodci).....	41
9.3	Metodik v oblasti montessori.....	43
10	PROSTORY PRO REALIZACI VZDĚLÁVACÍHO CENTRA, JEJICH VYBAVENÍ A PROVOZ.....	44
10.1	Budování prostředí.....	44
10.2	Metodické oblasti v prostředí třídy.....	47
10.3	Obecné zásady při vybavování vzdělávacího centra s montessori prvky.....	48
11	ADAPTACE DĚTÍ V MONTESSORI PROSTŘEDÍ.....	52
11.1	Co je třeba dodržet při prvním dni docházky dítěte ve vzdělávacím centru.....	52
11.2	Obecná montessori pravidla.....	53
11.3	Interní pravidla třídy.....	54
11.4	Další pravidla správné adaptace.....	56
12	POZOROVÁNÍ A ZÁZNAMOVÉ ARCHY.....	57
12.1	Pozorování.....	57
12.2	Hodnocení dětí a zpětná vazba.....	58
12.3	Záznamové archy a portfolia.....	59

13	PRAKTICKÉ ZAVÁDĚNÍ MONTESSORI PRINCIPŮ, PŘIZPŮSOBENÝCH KOMUNITĚ DĚTÍ ZE SOCIÁLNĚ SLABÝCH RODIN	63
13.1	Zkušenosti a pokroky v průběhu adaptace s naší cílovou skupinou.....	64
14	KOMPETENCE DĚTÍ V JEDNOTLIVÝCH METODICKÝCH OBLASTECH	68
14.1	Kompetence dítěte v oblasti Praktického života.....	70
14.2	Kompetence dětí v oblasti Smyslové výchovy:.....	73
14.2.1	Zkušenosti s prací se smyslovými pomůckami v naší CS:	74
14.2.2	Výstupy dětí při práci se smyslovými pomůckami uvedenými výše	76
14.3	Kompetence dětí v oblasti Matematiky	77
14.3.1	Zkušenost s prací s matematickými pomůckami v naší CS.....	78
14.3.2	Výstupy dovedností dětí při práci s matematickými pomůckami (počítání do deseti)..	79
14.4	Kompetence dětí v oblasti jazykové výchovy	79
14.4.1	Zkušenosti v jazykové oblasti s naší CS.....	80
14.4.2	Výstupy dovedností dětí při práci s jazykovými pomůckami	82
14.5	Kompetence oblasti kultury (svět kolem nás)	83
14.5.1	Zkušenosti v kulturní oblasti s naší CS	83
14.5.2	Výstupy dovedností dětí při práci v oblasti kultury	84
15	Přínosy využití montessori prvků pro naši CS	86
16	Rizika/problémy a specifika cílové skupiny.....	88
16.1	Nástup do vzdělávacího procesu v pozdějším předškolním věku	88
16.2	Nepřavidelná docházka a systematická práce dětí	88
16.3	Chybějící vnitřní motivace	90
16.4	Soustředění	91
16.5	Stravovací návyky	92
16.6	Komunikace rodin naší CS.....	92
17	BIBLIOGRAFICKÝ SEZNAM.....	97
18	SEZNAM TABULEK.....	99
19	SEZNAM OBRÁZKŮ	100

2 ZAMĚŘENÍ

Předkládaný dokument byl zpracován na základě zkušeností získaných při realizaci projektu Podpora inkluze ve Slaném. Hlavním účelem projektu je inkluze ve vzdělávání. Projekt byl zaměřen na podporu slánských dětí/žáků ze sociálně vyloučeného prostředí (popř. ohrožených sociálním vyloučením) a jejich rodičů, s cílem jejich začlenění do hlavního vzdělávacího proudu. V rámci projektu probíhala spolupráce s MŠ, ZŠ, partnery projektu (Tosara, Asociace Montessori ČR) a dalšími relevantními aktéry. Aktivita projektu se vzájemně doplňovaly a navazovaly na sebe takovým způsobem, aby byla podpora co nejkomplexnější.

Metodika se věnuje provozování vzdělávacího centra, které je určeno dětem a jejich rodinám, které jsou ohroženy socioekonomickým vyloučením. Metodika neslouží pro vzdělávání pracovníků v montessori metodě, ale k jejímu praktickému využití.

Cílem dokumentu je poskytnout organizacím, které pracují s dětmi ohroženými sociálním vyloučením podklady a informace, jak mohou s touto cílovou skupinou pracovat a připravit je na vzdělávání v běžném vzdělávacím proudu.

Dokument by měl napomoci k eliminaci problémových situací, které jsou ve vzdělávání těchto dětí časté, popř. by měl přinést návod, v jak v těchto situacích postupovat, pokud je nelze úplně odstranit. Hlavní důraz metodiky je kladen na to, aby děti nebyly ve vzdělávacím centru podporovány déle, než je nezbytně nutné. Neklade si za cíl, aby byly vzdělávány v segregované skupině, ale aby naopak byly co nejdříve připraveny na přechod do běžného vzdělávacího proudu.

Současně s dětmi je nutné podporovat i jejich rodiče (popř. zákonné zástupce). Tento dokument popisuje možnosti, jak pracovat nejenom s dětmi, ale i jejich rodiči, popř. s celými rodinami.

3 PODPORA INKLUZE VE SLANÉM

Projekt Podpora inkluze ve Slaném byl podpořen v rámci OPVVV a finance byly poskytnuty z ESF a státního rozpočtu ČR. Projekt byl realizován od 1. května 2019 do 30. dubna 2022 na území města Slaný. Město Slaný je obec s rozšířenou působností, nacházející se ve Středočeském kraji. Město leží cca 30 km severozápadně od Prahy a sousedí také s krajem Ústeckým, odkud do Slaného v posledních letech přicházejí rodiny, které svou nevyhovující bytovou situaci či ztrátu bydlení v místě svého dřívějšího bydliště řeší pobytem v některé z místních ubytoven (MPI Slaný 2019, s. 4). Tak vzniká problém sociálního vyloučení a s tím související problémy: chudoba, omezený přístup na trh práce, znevýhodnění a omezený přístup ke vzdělání. Právě problém v oblasti vzdělávání v souvislosti se sociálním vyloučením tento projekt řešil.

V souvislosti se vzděláváním identifikovali místní aktéři a ASZ jako hlavní problém v oblasti skutečnost, že děti ze sociálně vyloučeného prostředí nenavštěvují předškolní zařízení a v důsledku toho nejsou připraveny na vstup do základní školy a následně mají problém se v ní udržet. Součástí problému je i obtížná spolupráce s rodiči dětí ze sociálně vyloučeného prostředí (MPI Slaný 2016, s. 8). Řešením tohoto problému je podpora začlenění dětí ze soc. vyloučeného prostředí do běžných MŠ, zejména tedy komunikace s řediteli/kami MŠ a jejich motivace k umístění dětí s odlišným místem bydliště na zbývající volná místa. Zároveň je třeba k umístění dětí motivovat i rodiče.

Právě potřeba komplexnějšího řešení inkluze ve Slaném vedla dohromady stávající provozovatele předškolních zařízení a základních škol v dané oblasti (žadatele a partnera této projektové žádosti), kteří se shodli na potřebě spolupráce a nastolení vícečetných opatření, která se budou vzájemně doplňovat a problém tak bude řešen s větší efektivitou a s kvalitativně i kvantitativně lepšími výsledky.

Z našich dlouhodobých zkušeností s poskytováním sociálních služeb ve Slaném pro osoby sociálně vyloučené a sociálním vyloučením ohrožené víme, že tyto osoby nemají v této lokalitě vzhledem k nedostatečnému počtu bytů, dlouhých pořadníků a v rámci nastavených podmínek možnost získat byt, který by byl v majetku města. Rovněž bývají tyto osoby obecně nahlíženy soukromými majiteli bytů jako riziková nájemci. Dopadem této situace je přebývání těchto osob a jejich rodin v nejistém a často nevyhovujícím bydlení – především právě na ubytovnách, kde platí za nájem nepřiměřeně vysoké částky, zvyšují se náklady na bydlení, výdaje z veřejného rozpočtu, zejména ve formě doplatku na bydlení, čímž se prodlužuje jejich finanční nestabilita. Vzhledem k tomuto se dále prohlubuje jejich sociální vyloučení.

Nevhodné podmínky pro bydlení s sebou nesou také značná zdravotní rizika, rodiny i s dětmi žijí v prostorech, kde se vyskytují plísně, štěnice apod. Pokud člověk bydlí v nevyhovujících a nejistých podmínkách, klesá jeho vůle a motivace zabývat se řešením nejen nepříznivé bytové situace, ale i dalších sociálních problémů, včetně řešení vzdělávání vlastních dětí. Vzhledem k výše popsané zátěži je proto potřeba rodiče dětí ze sociálně vyloučeného prostředí podpořit, vést je k tomu, aby si uvědomovali, že vzdělání jejich dětí je důležité, k tomu, aby podporovali děti v pravidelné školní docházce a kladli důraz na jejich dobré výsledky, jelikož všechny tyto faktory mají vliv na získání jejich budoucího zaměstnání a dostatečného příjmu.

Klíčové aktivity projektu:

1. Řízení projektu - Samotná aktivita Řízení projektu spočívala v kompletním zajištění realizace projektu ze strany žadatele, tedy Romodromu o.p.s. ve spolupráci s partnery projektu. Aktivita probíhala po celou dobu realizace.

2. Zavádění nových metod do předškolního vzdělávání a výchovy - Při přímé práci s dětmi byla ze strany pracovníků žadatele za účelem eliminace či odstranění hendikepů, souvisejících s prostředím, ze kterého děti v předškolním věku pocházejí (např. nedostatků v oblasti chování, stravování, dodržování pravidel, mezilidských vztahů, sociálního chování, manuálních dovedností, tělovýchovných dovedností apod.) nově používána metoda vzdělávání Montessori, kdy jsme vzhledem k časovému omezení projektu využili možnosti tzv. semináře na klíč. Tato aktivita trvala celkem 3 měsíce a její realizace se časově doplňovala s procesem motivace a aktivizace CS. Časová dotace kurzu byla u všech zapojených pracovníků 240 vzdělávacích hodin. Tato aktivita zajistila kvalitu a efektivitu práce s vybranou CS projektu – dětmi ve věku 3-6 (7) let, jejímž výstupem byli proškolení pracovníci projektu, kteří nabyté znalosti využívali v praxi při realizaci. Tento kurz je časově a finančně velmi náročný, lze ho však částečně nahradit komerčními kurzy s kratší časovou dotací a výběrem zaměstnanců, kteří mají kvalifikaci a zkušenosti s metodou montessori.

3. Rozvoj prosociálních, kognitivních a emočních dovedností u dětí v rámci předškolního vzdělávání a výchovy - V rámci této aktivity byla provozována dvě předškolní centra (centrum žadatele a centrum partnera projektu). Centra vznikla za účelem podpory předškolních dětí ze znevýhodněného prostředí a v jejich začleňování do MŠ hlavního vzdělávacího proudu. Každé centrum připravovalo děti na přechod ze znevýhodněného prostředí do MŠ a také podporovalo děti z CS, které již MŠ navštěvují, za účelem eliminace či odstranění hendikepů souvisejících s prostředím, ze kterého děti pocházejí. Aktivity probíhaly přímo ve vzdělávacích centrech. Aby centrum suplovalo mateřskou školu, s dětmi bylo pracováno skupinově, zároveň však byly posuzovány individuální potřeby jednotlivých dětí, kdy v případě potřeby docházelo i k individuální práci s dítětem. Byla snaha o to, aby práce měla pravidelný

a dlouhodobý charakter, kdy u každého dítěte byly zaznamenávány postupy a pokroky do jeho individuální karty (Individuální karta dítěte -IKD). Práce probíhala s dětmi ve věku 3 – 6 (7 v případě odkladu) let, maximální kapacita centra byla 15 dětí.

4. Aktivní vyhledávání a oslovování rodin dětí, které se předškolního vzdělávání ještě neúčastní -

Tato aktivita probíhala přímo v terénu v předem vybraných vytipovaných lokalitách ze strany pracovníků projektu a pracovníků dalších služeb organizace Romodrom o.p.s. a Tosary z.s. Byly nakontaktovány osoby ze strany OSPODu a spolupracujících MŠ a ZŠ (a to jak na úrovni vedení, tak i na úrovni jednotlivých pedagogů). Také byl navázán kontakt s pediatry, logopedy, pedagogicko – psychologickými poradnami a dalšími organizacemi a institucemi, které mají dosah na CS spadající do této aktivity. Během procesu motivace a aktivizace získali pracovníci projektu povědomí o tom, které rodiny by bylo vzhledem k jejich situaci vhodné do této aktivity zapojit. Pracovníci mohli navázat na prvotní kontakt z procesu aktivizace a motivace a nadále pracovat s hlavním cílem vést rodiče k tomu, aby své děti v předškolním věku zapojili do předškolního vzdělávacího procesu. Samotná aktivita spočívala ve vyhledávání a oslovování rodin v terénu, kdy v případě zájmu o spolupráci ze strany CS došlo k plynulému přechodu do ostatních klíčových aktivit projektu.

5. Doučování žáků ohrožených školním neúspěchem -

Aktivita se zaměřovala na podporu žáků ohrožených školním neúspěchem, ale také podporovala spolupráci mezi aktéry ve vzdělávání, tedy spolupráci se školami a dalšími relevantními subjekty (např. OSPOD, pedagogicko-psychologické poradny, pediatři, logopedi, speciální pedagogové atd.). Především s pracovníky škol docházelo k úzké spolupráci, za účelem stanovení hlavních nedostatků ve vzdělávání na straně podporovaného žáka a vhodných metod práce s žákem, následně za účelem vyhodnocování dosažených pokroků žáka ve výuce. Zároveň byl příkládán význam zpětné vazbě ze strany žáka, aby sám mohl rozhodnout, v kterých oblastech se cítí nejistý a v čem by nejvíce potřeboval podpořit. S OSPOD, PPP, pediatry a dalšími relevantními aktéry probíhala spolupráce v případě potřeby (u doučovaného dítěte vznikne podezření na ohrožení/vývojovou či logopedickou vadu apod. - vždy se obrátíme na odpovídajícího specialistu, který může dítěti pomoci). Tzv. relevantní aktéři byli zapojeni do vytipování osoby z CS, které by bylo vhodné zapojit do projektu.

6. Spolupráce s rodiči prostřednictvím jejich informování a osvěty v oblasti vzdělávání -

Cílem této aktivity byla motivace rodičů k podpoře vzdělávání jejich dětí prostřednictvím zvýšení jejich informovanosti a uvědomění si významnosti vzdělávacího procesu a jeho dopadu na budoucí život jejich dětí.

7. Podpora rodičů při jednání s pedagogickými pracovníky, sociálními a zdravotními službami -

Cílem této aktivity bylo prohloubení spolupráce a komunikace rodin s důležitými aktéry, kteří se přímo

nebo nepřímo dotýkají oblasti vzdělávání jejich dětí, což povede k lepším výsledkům jejich dětí v této oblasti.

Při realizaci projektu se nám v průběhu 3 let podařilo podpořit cca 50 předškolních dětí ohrožených sociálním vyloučením (socio-ekonomické hledisko, jazyková bariéra,...). Některé děti byly úspěšně umístěny do MŠ a ve většině těchto případů už nebyla naše podpora nutná. Část dětí z našeho centra přešla do běžných ZŠ, kde mohly využít naší podpory zaměřené na žáky. U části dětí se nám nepodařilo rodiče dostatečně namotivovat a navštěvovaly naše centrum velmi sporadicky, některé rodiny se přestěhovaly a ztratili jsme s nimi jakýkoli kontakt.

Školních dětí jsme podpořili cca 60. Tato podpora probíhala v úzké spolupráci s pedagogy jednotlivých žáků a jejich rodiči. Snažily jsme se propojit rodiče se vzdělávacími institucemi, působili jsme v roli „mediátora“, který se snaží, aby se případné konflikty řešily racionálně bez zbytečných emocí. Pokoušeli jsme se, aby rodiče měli ke škole důvěru a uměli se na pedagogy svých dětí obrátit v případě potřeby konzultace jakéhokoli problému týkajícího se vzdělávání. Zároveň jsme rodiče podporovali, aby se uměli za své dítě postavit, pokud dojde k situacím, které by mohly mít na dítě negativní vliv, a to vždy formou, která by mohla vést k dohodě.

Rodiče jsme motivovali, aby vše, co se týká vzdělávání jeho dítěte, řešili sami. Do situace aktivně zasahujeme až v případě, že zákonný zástupce vyčerpá všechny své možnosti a se situací si už neví rady.

4 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Jak lze definovat sociální vyloučení a koho se toto riziko týká? V současné době již není sociální vyloučení definováno pouze příjmy jednotlivců, popř. domácností, ale vstupují do této problematiky i další proměnné. Francouzský sociolog P. Bourdieu již před 50. lety popisoval mimo ekonomický kapitál i kapitál sociální a kulturní. Později tyto tři typy kapitálu použil sociolog M. Savage při studii britské společnosti (Prokop, 2020, s. 22). Dle jeho příkladu se pokusili popsat strukturu české společnosti také naši sociologové – Prokop, Tabery, Buchtík, Dvořák, Pilnáček. Z jejich rozsáhlého průzkumu vyplývá, že naše společnost lze rozdělit do tří tříd. Pro tuto práci je podstatná třída nazvaná strádající. Tato třída postrádá všechny typy společenských kapitálů. Tato skupina tvoří cca 18% obyvatel. Jsou mezi nimi převážně starší ročníky, ale součástí této skupiny jsou i mladí lidé, kteří sice prošli vzdělávacím systémem, ale jsou naprosto nepřipraveni. Tato skupina se vyznačuje nedostačující kvalifikací bez zaměstnání, popř. pracující na nízkopříjmových pozicích. Její členové nedisponují téměř žádným majetkem a úsporami a nemají prakticky žádné sociální kontakty, které by mohli využít při řešení právních a ekonomických problémů (Prokop, 2020, s. 25).

I přes to, že většinu z této skupiny tvoří starší ročníky, lze předpokládat, že v této sociální třídě vyrůstají i děti, které bez vzdělání nebudou schopny z této skupiny odejít. Vzděláním mohou získat lépe placenou pozici a zajistit si tak ekonomický kapitál. Současně však mohou díky vzdělání a vzdělávání získat i zbývající kapitály, kulturní i sociální.

5 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Předškolní vzdělávání je organizované institucionální vzdělávání pro děti od 2 do zpravidla 6 let věku. Toto vzdělávání je zajišťováno mateřskými školami a lesními mateřskými školami. Školní rok, ve kterém dítě dosáhne 6 let věku, se stává pro dítě povinným. Tato povinnost je ukončena zahájením povinné školní docházky. Zákonný zástupce dítěte má tak povinnost přihlásit dítě k předškolnímu vzdělávání a to v kalendářním roce, ve kterém tato povinnost začíná (zákon č. 561/2004Sb.).

Cíle předškolního vzdělávání jsou upraveny zákonem a to konkrétně §33 zákona č. 561/2004Sb.: „*Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.*“

Pro každý obor vzdělávání jsou vydávány rámcové vzdělávací programy. Těmi jsou školy povinny se řídit a naplnit jejich rozsah, obsah i podmínky vzdělávání. Tyto rámcové vzdělávací programy se týkají i předškolního vzdělávání (zákon č. 561/2004Sb.). Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání identifikuje jako jeden z důležitých úkolů připravit dítě na plynulý přechod do základního vzdělávání. To by mělo být realizováno mj. doplněním a podporou rodinné výchovy (RVP PV¹, 2021, s. 6).

Z výše uvedeného vyplývá, že ČR považuje předškolní vzdělávání za legitimní součást vzdělávacího systému. Smyslem mateřských škol tedy není pouze umožnit rodičům celodenní péči o dítě a sladění pracovního života s rodinným, ale mj. se pokusit vyrovnat možné rozdíly mezi dětmi, které do škol vstupují z různých socioekonomických prostředí.

¹ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

6 PŘÍNOS PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Je tedy přínos předškolního vzdělávání tak velký, aby povinný rok předškolního docházky byl obhajitelný, a je jeden rok dostačující? Má toto vzdělání ve školském systému svůj význam?

6.1 Přínos z pohledu vývojové psychologie a diagnostiky

Pokud se na to podíváme pohledem dětského psychologa, musíme povinnost předškolního vzdělávání podpořit. Prof. Matějček (2000, s. 48) vidí velký přínos předškolního vzdělávání v navazování sociálních kontaktů a vytváření si přátelství. Bez těchto interakcí by bylo dítě velmi ochuzeno. Současně vyzdvihuje tzv. pro-sociální vlastnosti (družnost, solidarita, tolerance...), které umožňují socializaci v různých skupinách. Z tohoto pohledu je pro dítě (a nejenom ohrožené sociálním vyloučením) předškolní příprava velmi přínosná. Současně pan profesor přisuzuje mateřským školám další pozitivní funkce, mj. oslabování nevhodného vlivu rodinných vychovatelů (rodičovské postoje, které jsou „zvláštní“ a neodpovídají běžným normám ve společnosti). Z pohledu vývojové psychologie je mezi batoletem a dítětem předškolního věku (od 3 let) velký rozdíl. Nejlépe to vystihují slova Matějčka (2000, s. 47): „Jesle (kterých, jak víme, ubylo tolik, že jsou dnes spíše vzácností) jsou „zařízením pro dospělé“ a „děti samy by si je nikdy nevymyslely“ – kdežto mateřská škola je „zařízení pro děti“ a „děti by si ji vymyslely, i kdyby v dnešní podobě nebyla.“

Předškolní vzdělávání má i úkol diagnostický. Jedná se o včasné odhalení specifických vzdělávacích potřeb a následné nastavení optimálních podmínek pro úspěšné zařazení do vzdělávacího systému (RVP PV, 2021, s. 7). Z praxe máme případ, kdy holčička byla těsně před nástupem do první třídy ZŠ svěřena do péče babičky. Její matka v té době nastoupila do výkonu trestu. Nikdo z blízkých netušil, zda je v péči pediatra a zda prošla preventivními prohlídkami. Před Vánoci se dostala do péče naší organizace, kde pracovnice odhalily za pomoci logopedické péče, že dívenka má téměř úplnou ztrátu sluchu. V té době byl její notýsek již plný pětěk. Po domluvě se všemi aktéry si první třídu zopakovala, tentokrát již s inkluzivní podporou a naslouchátky. Pokud by navštěvovala školku, byl by tento hendikep odhalen ještě před nástupem do školy.

6.2 Přínos z pohledu sociologie

Jsou to však jediné přínosy? Pokud se na tematiku podíváme z pohledu společenského, předškolní vzdělávání přináší mnohem více pozitivních aspektů.

Předškolní vzdělávání pozitivně ovlivňuje školní docházku a snižuje počet dětí, které základní školu nedokončí. Předčasné odchody ze vzdělávacího systému nejvíce souvisí se socioekonomickým prostředím (Evropská komise, 2011, s. 4).

Toto tvrzení podporuje ve své knize Slepé skvrny i Daniel Prokop (2020, s. 83). Upozorňuje však na to, že u rodin sociálně znevýhodněných je třeba, aby předškolní vzdělávání trvalo min. 2 roky. Vychází z Roma Survey 2011 Rozvojové organizace OSN, který uvádí, že velmi významným ukazatel úspěšného přechodu a zařazení do běžného vzdělávacího proudu je vzdělání rodičů (2,3x vyšší šance v případě, že jeden z rodičů má SŠ). „*Dva roky ve školce ale při kontrole vzdělání rodičů i dalších faktorů takřka 3krát zvyšují šanci, že dítě ve věku 7–14 let bude navštěvovat standardní základní školu. Stejně tak nehraje roli, když je dítě ve školce pouze 1 rok (tj. například povinný předškolní ročník)*“ (Prokop, Dvořák, nedatováno, s. 37).

V 70. letech provedli američtí sociologové zajímavý experiment, kdy vybrali v několika oblastech (Michigan, Severní Karolína a Chicago) stovky dětí z vyloučeného a chudého prostředí. Tyto děti náhodně rozdělili do dvou skupin a jedné skupině umožnili kvalitní předškolní vzdělávání a druhá skupina vyrůstala bez jejich zásahu. Ve všech oblastech se ukázaly velmi podobné výsledky. Děti, které docházely do školky, dosahovaly lepší výsledky ve škole, měly menší míru nezaměstnanosti a veřejný rozpočet zatížily mnohem méně v oblasti kriminality, ale i zdravotnictví. Ekonom James Heckman (za tyto studie obdržel Nobelovu cenu) vypočetl, že návratnost investice do předškolní přípravy byla 7-10% ročně. Ve svých zjištění však šel ještě dále. Děti, které se experimentu účastnily, mají dnes již své potomky a ani ti nemají oproti potomkům dětí z druhé (nepodpořené) skupiny tolik problémů s vyhledáváním zaměstnání a kriminalitou. Je tedy zřejmé, že pokud se na výsledky experimentu podíváme i mezigeneračně, ekonomické přínosy předškolního vzdělávání budou mnohem vyšší. Nelze ani vyloučit, že experiment ze 70. let bude mít vliv i na děti těchto potomků (Prokop, 2020, s. 101).

7 DĚTI OHROŽENÉ SOCÁLNÍM VYLOUČENÍM A PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Z výše zmíněného vyplývá, že předškolní vzdělávání může mít u některých skupin obyvatelstva (toto tvrzení nelze paušalizovat na celé obyvatelstvo, jsou rodiny, které dokáží své děti úspěšně vzdělávat i mimo vzdělávací systém) zásadní vliv na školní úspěšnost. Následně školní úspěšnost může ovlivnit mnoho faktorů, které mohou být v budoucím životě velmi prospěšné. Jedná se zejména o společenské kapitály, které byly zmíněné v kapitole 3.

Docházejí tedy děti, pro které by bylo předškolní vzdělávání nejpřínosnější, do mateřských škol?

Pokud přistoupíme na tezi, že Romové patří mezi nejohroženější sociálním vyloučením jak z pohledu socioekonomického, tak i etnického, můžeme se podívat na průzkum vypracovaný Evropskou agenturou pro základní práva. V České republice se předškolního vzdělávání účastnilo ve školním roce 2010/11 26% romských dětí ve věku od 4 let. Pro srovnání s účastí zbytku populace též roce navštěvovalo základní školu 93% neromských dětí ve věku 6 až 15 let, které měly zkušenost s předškolním vzděláváním. Romských dětí ve stejném věku a se stejnou zkušeností bylo pouze 44%. Tedy méně než polovina (FRA – Agentura Evropské unie pro základní práva, 2014, s. 15).

Je nutné poznamenat, že v tomto roce ještě nebylo v ČR uzákoněno povinné předškolní vzdělávání. Jak tedy tato účast vypadá od školního roku 2017/18, kdy tato povinnost vešla v platnost? K tomuto účelu nám poslouží Tematická zpráva České školní inspekce za první pololetí roku 2017/18. V tomto roce nedošlo k navýšení pětiletých dětí účastnících se předškolního vzdělávání – v tomto roce se účastnilo necelých 95% dětí s povinností předškolní docházky (ČŠI², 2018, s. 6). Přesto je účast na povinném vzdělávání velmi vysoká. Kdo tedy tvoří těch cca 5% dětí, které jsou mimo vzdělávací systém?

1,2% dětí absolvovaly povinné vzdělávání v režimu individuálního vzdělávání. Tento způsob je vhodný pro rodiče, kteří preferují alternativní způsoby, které nejsou schopny běžné mateřské školy nabídnout. Stále však zbývají 3,4 tisíce dětí, které se povinného vzdělávání neúčastní vůbec. Tematická zpráva ČŠI uvádí, že se jedná převážně o děti ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí (ČŠI, 2018, s. 18). Jde tedy o děti, pro které by byl přínos tohoto vzdělávání největší. Je zřejmé, že pokud legislativní úprava mířila právě na tyto děti, tak nedošlo k jejímu naplnění.

² Česká školní inspekce

Předškolní vzdělávání má velký přínos jak individuální tak i sociální a ekonomický. Pokud bude stát schopný pokrýt co největší počet dětí, které vyrůstají v málo podnětném prostředí, a zajistit jim kvalitní předškolní přípravu, mohlo by to mít dopad na socializaci jich samotných a zřejmě i jejich potomků. To by mělo mít i příznivý vliv na ekonomiku státu. V současné době se to bohužel moc nedaří. Iniciativa, která z velké míry směřovala k těmto dětem, nebyla příliš úspěšná. To může být dáno několika aspekty. Zákonní zástupci dětí ohrožených sociálním vyloučením často netuší, že existuje povinnost předškolního vzdělávání. Dále velkou roli hraje ekonomická situace rodiny (náklady na dojíždění, stravné) (ČŠI, 2018, s. 6). Překážkou pro umístění dítěte z vyloučeného prostředí do MŠ může být také nedůvěra komunity. Majoritní společnost není pro vyloučené skupiny referenční. Nedůvěřují abstraktním systémům a většinu z nich vnímají jako nesrozumitelné a nepřijatelné (Mareš, 2000, s. 292). Je dobré si uvědomit, že pro některé rodiče není samozřejmostí naplňovat povinnosti předškolní a školní docházky svých dětí. Jedná se o situace, které většinové společnosti připadají naprosto samozřejmé (pořízení přezůvek, náhradní oblečení, pyžamo, dítě bez vši,...). Společně s dětmi se tedy učí i jejich rodiče a mnoho požadavků najednou mohou vést k rezignaci a vyhýbání se povinnostem.

8 MONTESSORI PEDAGOGIKA

8.1 Přínosy Montessori pedagogiky

Montessori je založeno na myšlence, že děti jsou schopny vlastního rozvoje a že mohou dosáhnout svého nejvyššího potenciálu, pokud jsou podporovány v prostředí, které je v každé fázi jejich vývoje přesně šito na míru jejich potřebám a podporuje jejich samostatnost.

Utváření základních schopností dětí je nejvíce důležité během prvních let jejich života – není to jen akademické vzdělávání, ale i schopnost se soustředit, vytrvat a myslet sám za sebe, stejně jako schopnost dobré interakce s ostatními. **Jsou nucené používat svoje myšlenky a kreativitu, mají hranice a zodpovědnost, mohou si svobodně vybírat činnosti a zároveň se učí disciplíně.** Děti, které dostaly správný druh podpory v těchto letech formování osobnosti, dospějí do lidí, kteří mají vnitřní motivaci a rádi se učí, umí myslet flexibilně a tvořivě a kteří si jsou nejen vědomi potřeb druhých, ale ve svém životě se snaží i o harmonii.

Montessori vzdělávání je založeno na vědeckém pozorování lidského vývoje.

Je to ucelený a propracovaný vzdělávací systém respektující **citlivá období ve vývoji dítěte**, plně korespondující s moderními psychologickými teoriemi vývojových potřeb a senzitivních období dětského věku. Je to program aplikovaný ve vyspělých státech i v chudších zemích. Inspirují se jím i nejmodernější školské projekty - např. Začít spolu. Kromě detailů jazykové výchovy je mezinárodně zcela kompatibilní a děti při stěhování v různých zemích přecházejí ze školy do školy bez adaptačních potíží. Program je vhodný i pro děti handicapované. Role učitele v Montessori pedagogice je postavena na nenápadném vedení a taktní pomoci, **dospělý je průvodcem dítěte.**

To ostatně vyjadřuje i motto celé Montessori pedagogiky: „*Pomoz mi, abych to dokázal sám.*“

8.2 Tradiční versus Montessori

V tradičním způsobu vzdělávání rozhodují dospělí o tom, co se děti potřebují naučit. Měřítkem úspěchu ve vzdělávání je schopnost si zapamatovat informace a reprodukovat je. Učitel je v předávání informací aktivní a děti jsou pasivními příjemci.

V Montessori přístupu je to přesně naopak. Dítě je aktivní a učitel vstupuje do pasivní role průvodce. Učitel přijímá roli, kterou je poskytnutí správného druhu podnětů. Děti si pak samy zjistí, co z dané nabídky využijí a potřebují. Stávají se tak aktivními účastníky svého učení a jsou schopny dosáhnout

svého unikátního potenciálu, protože se učí podle svého vlastního tempa a rytmu se zaměřením na své vlastní konkrétní vývojové potřeby v daném okamžiku. **Rozdíl od klasického školství je, že se dítě řídí vlastní motivací**, a to je základní stavební kámen montessori filosofie.

Postupuje se vždy **od konkrétního k více abstraktnímu** a pro jednotlivé okruhy se využívají **speciálně vyvinuté pomůcky**. **Tyto pomůcky usnadňují pochopení nových jevů**, ale také zásadní měrou přispívají k hlubšímu a trvalejšímu uchování nově nabytých zkušeností a vědomostí. **Pomůcky mají kontrolu chyby**, takže děti nepotřebují autoritu dospělého, který je “opravuje”. Tento systém výchovy a vzdělávání je rozpracovaný pro děti od narození do 24 let. Učí děti respektu nejen k dospělým, ale také k ostatním a k prostředí. Zároveň vede děti k samostatnosti, podporuje emoční a sociální rozvoj a dbá na individualitu každého dítěte.

Montessori pomůcky, které se v těchto zařízeních používají, jsou nejen didaktické a vědecké, ale dokáží také rychle poukázat na případné odchylky a vady u dětí. Je tedy možné rychle poznat, v jaké oblasti potřebuje dítě podpořit nebo včas upozornit na odchylky ve vývoji.

MARIE MONTESSORI a její začátky práce s dětmi z chudinských čtvrtí:

Maria Montessori se narodila 31. srpna 1870 ve městě Chiaravalle v Itálii. Vystudovala střední technickou školu, což na tuto dobu bylo u žen velice neobvyklé. Po úspěšném dokončení těchto studií se rozhodla, stát se lékařkou.

V roce 1897 ji bylo nabídnuto připojit se k výzkumnému programu na psychiatrické klinice univerzity v Římě. Tato klinika byla významná oddělením pro děti, což v té době nebyvalo zvykem. Při první návštěvě byla šokována bezpodnělným prostředím, ve kterém děti vyrůstaly. Montessori si uvědomila, že v takovém prázdném a nezařízeném prostředí děti zoufale toužily po zrakové stimulaci a aktivitách pro své ruce a že tato deprivace přispívala k jejich špatnému stavu.

Začala studovat průlomové práce dvou odborníků - Francouzů z počátku 19. století, Jean-Marca Itarda, Edourda Séguina. Séguin byl vysoce kritický ohledně tehdejšího sešněrovaného školství a kladl důraz na **respekt a porozumění každého jednotlivého dítěte**. **Vytvořil praktické přístroje a zařízení na pomoc při rozvíjení dětského smyslového vnímání a motorických schopností, jež Maria Montessori později použila dalšími novými způsoby**.

Na základě svých poznatků a poznatků Séguiana a Itarda, začala dětem předkládat různé předměty a pozorovala je, jak je studují a zkouší je používat. Čím více předmětů a čím častěji chodila, tím se děti stávaly aktivnější a začali se zajímat o svět kolem sebe. Začala jim připravovat i jednoduché pomůcky, které stimulovaly jejich smysly. V každém zanedbaném dítěti viděla velký potenciál.

Marie Montessori zjistila, že **nedostatek vhodných podnětů a opatření pro retardované a narušené děti bývá důvodem jejich pozdější kriminality.**

Rozhodla se nakonec naučit tyto děti počítat, číst a psát a dokonce je zapsala ke státní zkoušce, kde se tyto děti - díky speciálně vyvinutým pomůckám a respektujícímu přístupu - umístily na prvních bodových příčkách k překvapení celé veřejnosti.

Maria Montessori si uvědomila, že **děti, které jsou umístěny v prostředí uzpůsobeném podpoře jejich přirozeného vývoje, mají schopnost se vzdělávat samy.** Toto později nazývala jako samo vzdělávání. Od této chvíle je její život zasvěcen výchově vycházející z vědecky, zkušenostmi ověřitelných podkladů. S tímto pedagogickým přístupem zaznamenává nesmírné úspěchy a je zvána na všechny světadíly. Její pedagogika a školy se šíří po celém světě.

Na podzim roku 1908 bylo v provozu již pět mateřských školek, čtyři v Římě a jedna v Miláně. Děti z chudinských čtvrtí dělaly v mateřských školách neobyčejné pokroky a již pětileté děti uměly psát a číst. Díky všem těmto úspěchům se stává se velice známou a vlivnou ženou po celé Evropě. Svými názory šokuje tehdy zkostnatělou společnost.

V roce 1914 napsala: „*Nevymyslela jsem způsob vzdělávání, prostě jsem jen dala několika malým dětem šanci žít.*“

Z jejího života je patrné, že **práce s handicapovanými nebo dětmi ze sociálně slabých vrstev, je těmto dětem montessori metoda šitá na míru.** Dnešní zanedbané děti totiž mají úplně stejné potřeby jako ty, se kterými začínala. Proto tato metoda funguje nejen na zdravé a normální děti, ale i na ty ohrožené sociálním vyloučením, kterým chybí někdy správné podněty stejně, jako dětem před 120 lety.

8.3 Přínos Montessori pedagogiky pro děti ohrožené sociálním vyloučením

Do projektu byla montessori metoda zvolena, protože její prostředí je přirozeně inkluzivní a dává možnost zažít úspěch každému dítěti. Vzhledem k tomu, že je vybraná metoda zaměřena především na spontánní učení, předpokládáme, že bude pro použití při práci s naší cílovou skupinou mnohem vhodnější a efektivnější než metody ostatní.

Náš předpoklad potvrzují i mnohé výzkumy, které dokazují dosažení lepších výsledků při použití této metody. Dle studie Dawsonové z roku 1987, zaměřené na srovnání školní úspěšnosti Montessori žáků, pocházejících z národnostních menšin, byla prokázána signifikantně vyšší úroveň vědomostí Montessori žáků oproti celostátnímu průměru. Také podle analýzy autorek Lillard a Else-Quest vykazovaly děti vyučované Montessori metodou lepší výsledky v oblastech jako čtení a matematika, zároveň se potvrdily

i lepší výsledky v oblasti chování (interakce s ostatními dětmi na hřišti, sociální vnímání) a rovněž projevovaly větší smysl pro spravedlnost a vyšší kreativitu.

Montessori pedagogika nabízí možnost rozvinout svůj potenciál, řídit se svým vlastním tempem. **S ohledem na to, že děti z této cílové skupiny se do předškolního vzdělávání zapojují později, je třeba počítat s tím, že není možné využívat běžné vzdělávací programy a metodiky, které počítají se zapojením dětí již ve 3 letech.**

8.4 Principy Montessori pedagogiky

Základní principy - 3 pilíře Montessori praxe:

Pro správné fungování této metody, je třeba pracovat se 3 základními principy:

- **Připravené prostředí**, které následuje přirozený vývoj dítěte.
- **Připravený/vědomý dospělý** a jeho role.
- **Dítě**

8.4.1 Připravené prostředí

Domov je prvním prostředím pro děti. Je tedy třeba aby děti doma měly kromě střechy nad hlavou a jídla také svobodu, zázemí, společnost, lásku aj. Je naší povinností pochopit potřeby dítěte a přichystat mu živé prostředí.

Mělo by tedy obsahovat všechno, co je nutné k tomu, aby se dítě ve věku od tří do šesti let mohlo plně rozvinout. Aby tohoto bylo dosaženo, je také nutné umožnit dítěti, aby fungovalo samostatně, aby mohlo zkoumat a objevovat pomocí svých smyslů.

Speciálně připravené prostředí ve třídě odpovídá konkrétním potřebám dítěte a vychází z jeho vývojových potřeb.

Co vše zahrnuje pojem Připravené prostředí ve třídě:

- Nábytek i všechny předměty jsou přizpůsobené velikosti a potřebám dětí.
- Všechno ve třídě je čisté, estetické, opravdové a funkční. Razíme heslo: méně je více.

- Děti mají svobodný přístup ke všem činnostem a aktivitám, které jsou na otevřených policích (včetně kuchyňky).
- V připraveném prostředí najdeme pět didaktických oblastí. Součástí je také úklidový koutek, odpadkové koše a kuchyňka.
- Každá z oblastí zahrnuje sérii didaktických pomůcek či aktivit, se kterými se pracuje předem určeným způsobem, neboť mají svůj logický průběh a jsou cíleně zaměřené na osvojení nového poznatku či dovednosti.
- Konkrétní aktivity a pomůcky mají vždy své specifické místo, nejen v dané oblasti, ale i v rámci celého didaktického systému. Děti přebírají samy zodpovědnost za úklid pomůcek na správné místo. Prostředí obsahuje podněty odpovídající na všechny vývojové potřeby dětí ve třídě (viz. kapitola Rozdělení pomůcek do metodických oblastí.)

Máme-li připravené prostředí a máme-li svobodu se v něm pohybovat a vybírat si vlastní činnost, jsme schopni se samostatně vzdělávat, nebo, chceme-li říci jinak, přirozeně učit.

Shrnutí:

Připravené prostředí nabízí

- činnosti pro **rozvoj koordinace pohybu**
- činnosti pro **rozvoj jazyka**
- činnosti pro **rozvoj samostatnosti**
- příležitosti pro **tříbení smyslů**
- příležitosti pro **sociální rozvoj** - děti jsou ve věkově smíšené skupině
- **klíče ke světu**

Připravené prostředí najdeme i mimo třídu např. na zahrádce. Děti by měly mít možnost nejen svobodného hraní a pohybu, ale také možnosti starání se o květiny, pěstování ovoce, zeleniny nebo bylinek.

Obrázek 1- Připravené prostředí

8.4.2 Připravený/vědomý dospělý (průvodce)

Pedagogy v Montessori pedagogice nazýváme průvodci. Montessori průvodce není tradiční učitel, který stojí před třídou, má přednášku a snaží se naplnit děti vědomostmi. Jeho úkolem je spojit děti s prostředím.

Náplň práce a dovednosti montessori průvodce:

- **Představuje dětem ucelený studijní plán**, individualizovaný pro každé konkrétní dítě.
- **Rozumí vývoji dítěte** a napomáhají dětem najít svou vlastní přirozenou cestu ve vzdělávání. S dětmi **komunikuje vždy s respektem**, nepodporuje je v soutěžení, neporovnává je.
- **Zná všechny pomůcky** ve třídě a s tímto materiálem děti ve třídě propojuje díky jednotlivým prezentacím.
- **Umí dítě podpořit a motivovat**, nabídnout mu pomůcku odpovídající jeho aktuálním potřebám.
- **Netrestá ani přehnaně nechválí**, respektuje individuální potřeby každého dítěte.
- **Neupozorňuje na chyby**, je laskavý, ale důsledný v dodržování pravidel.
- **Předává správné morální hodnoty** a ukazuje správné vzorce chování v různých situacích.
- **Pozoruje a píše si záznamy o vývoji** a pokroku jednotlivých dětí: např., se kterými pomůckami dítě pracovalo, jak dlouho se soustředilo, jak pracovalo pečlivě, zda činnost opakovalo, zaznamenává si případné odchylky, dělá návrhy ke zlepšení.
- **Plánuje** pro každé dítě individuální **prezentace** nových pomůcek.

- **Dodržuje stejná pravidla** jako děti a zachovává důstojnost každého dítěte.
- **Je vzorem** nejen v oblékání, ale také ve vyjadřování se, v komunikaci, v celkovém vystupování i pohybu.
- **Je režisérem prostředí**, dbá ve třídě o čistotu, estetiku a stará se o všechny pomůcky, kontroluje, že jsou kompletní a v pořádku.
- **Vymýšlí a připravuje nové aktivity** a pomůcky (např. v Praktickém životě, Jazykové oblasti a Kultuře).
- **Komunikuje a spolupracuje s rodiči**, na pravidelných konzultacích jim předává informace o dítěti.
- Neustále se vzdělává a pracuje na sobě samém.

8.4.3 Dítě

- Stojí v centru tohoto vzdělávání, jelikož tato pedagogika vychází z potřeb dítěte, ne z potřeb učitele.
- Na základě montessori přístupu dokáže respektovat a následovat pravidla třídy.
- Pracuje na základě své vnitřní motivace. Má svobodnou volbu, ale zároveň zodpovědnost za sebe i své prostředí.
- Ve třídě se podílí na společných pravidlech, která dodržuje.
- Má ve třídě svou nezastupitelnou funkci a přináší do skupiny inspiraci.
- **Každé dítě je ve třídě důležité a může přispět k harmonii celého kolektivu.**

Nezapomínejme:

Dítě je ten kdo se učí, proto musí učení vycházet z potřeb dítěte - podněty k němu připravuje učitel.

Pozorujme dítě, abychom věděli, jakými citlivými fázemi prochází a co mu v prostředí nabídnout.

Respektujme každé dítě.

8.4.4 Řád a pořádek

Řád je něco, co prostupuje celé Montessori prostředí. Pro malé děti v mateřské škole je fyzický řád připraveného prostředí evidentní, ale řád je také podstatou mnoha méně hmatatelných aspektů prostředí jako např. důslednost dospělých a stálost jejich přístupu, řád v předvedení pomůcek atp.

- Pro starší děti se stává důležitějším řád v sociální sféře.
- Řád a pořádek najdeme ve všech policích s materiálem.
- Řád se projevuje i ve sledu pomůcek a v prezentacích.

Řád je lidská tendence a snažíme se proto o něj na mnoha úrovních:

- všechno má své místo
- každá oblast aktivit má své místo
- jdeme od jednoduchého ke složitějšímu
- materiály a pomůcky zvou dítě k aktivitě

Jen v prostředí, kde se dítě cítí jistě a bezpečně, může být samo sebou a může se začít vzdělávat

8.4.5 Nezávislost a samostatnost

Prostředí je připraveno tak, aby umožnilo dítěti stát se fyzicky nezávislým na dospělém člověku.

Díky tomu, že je schopno dělat věci samo, začne být schopné výběru a samo začne o věcech rozhodovat.

Díky tomuto principu dítě zvládne:

- Vybrat si určitou pomůcku nebo činnost, po práci ji uklidit zpět na své místo.
- Umí se převléknout, dojit si na toaletu a ve své nezávislosti je podporováno dospělým.
- Rozumí pomůckám a umí s nimi samostatně manipulovat.
- Je schopné se samo rozhodovat o svých aktivitách.

8.4.6 Princip Svobodné volby

Děti si svobodně vybírají svou činnost ze skupiny pečlivě připravených lekcí a materiálů, vyvinutých tak, aby podporovaly přirozený vývoj dětí a jejich touhu učit se.

- Samostatný výběr se stává základem hlubokého zaujetí a rozvoje nezávislosti dětí.
- Dítě má možnost zvolit si: **s čím** bude pracovat, **kde, kdy** (dítě nepracuje na povel, ale motivuje ho jeho polarita pozornosti, každé dítě je na určitou věc „naladěno“ v jinou dobu), **s kým** (může pracovat samo, ve dvojici, ve skupině) a v **jakou dobu**.
- Svoboda dítěte je limitována přirozenými hranicemi sociálního prostředí (vztah k prostředí, k druhým lidem i k sobě). Průvodce dává dítěti možnost svobodné volby ve výběru činností, ale současně pomáhá vybírat činnost pro dítě, které se nedokáže samo rozhodnout. Dává svobodu dítěti tam, kde je schopné převzít zodpovědnost.
- Zasahuje v případě, kdy se dítě nudí, nedokáže si vybrat činnost, nebo kde jsou porušována pravidla. Dále průvodce podporuje a pomáhá dětem, které pomoc potřebují. Snaží se postupně doprovodit dítě do stádia vlastní odpovědnosti.

8.4.7 Sebedisciplína

- V každé montessori třídě jsou jasná pravidla, která vycházejí jak ze samotného prostředí, tak od pedagogů.
- Většina pomůcek se používá podle předem daných pravidel, která dětem představuje právě pedagog.
- Nejvyšším cílem je vybudovat u dětí svou vnitřní sebedisciplínu.

Zvnitřnit si disciplínu by mělo být cílem každého dítěte, aby se mu v pozdějším životě dobře dařilo a stalo se zodpovědným dospělým. Umět přijmout a dodržovat pravidla a přizpůsobit se okolním požadavkům je další, velice důležitá dovednost.

8.4.8 Princip senzitivních fází

Senzitivní fáze jsou období zvýšené vnímavosti, v moderní psychologii se setkáváme také s pojmem „okna příležitostí“, které se vyskytují v dětském věku. Dr. Montessori je objevila už více než před 100 lety. Znamená to, že dítě je otevřené určité činnosti nebo dovednosti, kterou neustále opakuje, dokud se v ní necítí úspěšné. Jsou to určitá časová období, kdy jsou výrazně citlivé na některé konkrétní věci

kolem sebe. Během prvních šesti let života mají děti potřebu hledat takové činnosti, které jim pomohou naučit se svůj mateřský jazyk, koordinovat své pohyby a rozvíjet mysl, která jim pomůže pochopit smysl jejich světa.

Tato sensitivní období trvají po omezený čas a vymizí kolem šestého roku dítěte. Určují časový harmonogram přirozeného vývoje a Montessori přístup klade velký důraz na podporu tohoto individuálního vývojového harmonogramu každého dítěte během jeho prvních šesti let.

Jednotlivé druhy sensitivních fází nastupují u každého dítěte zcela individuálně.

Podpora průvodce:

- Montessori pedagog by měl být schopen toto období u dítěte vypořádat a nabídnout mu pomůcky a aktivity, které odpovídají jeho aktuálním senzitivním fázím a co nejvíce dítě v jeho činnostech podporovat. (Např. pokud průvodce vypořádat, že má dítě zrovna senzitivní období pro psaní, měl by ho určitými činnostmi, které souvisí s naplněním senzitivní fáze na psaní, co nejvíce podporovat a nabízet mu k tomu vhodné pomůcky).
- Dítě se v každé senzitivní fázi učí velice rychle, není po činnosti unavené a má z učení radost. Proto je tak důležité dítě pozorovat a vědět, kdy mu může nabídnout určitou činnost nebo pomůcku.

Senzitivní fáze:

- řeči – od narození do 6 let (mluvený jazyk, psaní a čtení)
- řádu a pořádku – od narození do 3 let, vrchol asi ve 2 až 2,5 letech
- fáze pro zjemňování smyslů – od narození do 6 let
- fáze pro zájem o malé věci – od narození do 2 let
- fáze pro rozvoj sociálních vztahů – od 2 do 6 let
- fáze pro pohyb – od 1 do 6let

Zde je vidět důležitost včasného nástupu dítěte do předškolního vzdělávání. Dítě má pak možnost včas využít a podpořit svá okna příležitostí a jsou na předškolní vzdělávání připravené. Při nástupu do předškolního zařízení v pozdějším věku (např. 5 let), mohou být již některá okna zavřená a dítě se potom učí dané aktivity s větším úsilím a námahou.

8.4.9 Princip smíšených skupin

V montessori pracujeme s dětmi smíšeného věku. Je to přirozený proces, kdy se od sebe učí děti navzájem. V souladu s vývojovými fázemi slouží jedna třída různě starým dětem ve věkovém rozmezí tří let. V našem případě je to věk od 3 do 6let.

- Děti se mohou přirozeně rozvíjet, pomáhat si a přirozeně se od sebe předávat své zkušenosti a dovednosti a také se vzájemně motivovat (např. Dítě vidí, že jiné dítě se věnuje činnosti aranžování květin a zaujala ho tato aktivita natolik, že si ji chce samo také vyzkoušet).
- U heterogenních skupin je výhoda, že u stále chodících dětí do montessori tříd, se ti nejstarší stávají také „učitelé“ a dokážou pomoci dětem mladším. Stávají se také vzorem pro děti menší, které od nich jejich chování kopírují.

8.4.10 Nepřerušovaný „pracovní cyklus“

- Montessori třídy nabízejí různě dlouhou, ničím nepřerušovanou dobu na samostatnou činnost (min 90, nejlépe však 180 min).
- Děti si tak budují pozornost, cílevědomě pracují, prohlubují soustředění a při učení si určují své vlastní tempo.

Do pracovního cyklu patří:

- samostatné převlékání v šatně při příchodu/odchodu dětí do/z předškolního zařízení
- hygiena po příchodu a během celého dne
- samostatný výběr činností a jejich střídání během celého pracovního cyklu
- práce a úklid dané činnosti (včetně nových prezentací od průvodce)
- odpočinek a čtení knih
- čas na svačinu, která by měla být v rámci možností každého zařízení pro dítě připravena celý pracovní cyklus.
- chození na toaletu
- hromadné lekce v malých skupinkách

Takovýto pracovní cyklus, kdy má dítě svobodnou volbu samo si zorganizovat den, je velice důležitý pro sebepoznání dítěte. Naučí se poslouchat své tělo a plánovat si aktivity podle svých potřeb. Zjistí, kdy potřebuje odpočinek, kdy má hlad nebo kdy potřebuje jít na toaletu.

8.4.11 Důležitost svobodného pohybu

Pohyb a manipulace s předměty je pro rozvoj dětí ve věku od tří do šesti let zásadní. Díky pohybu a manipulaci se dítě učí. Prostředí by mělo této potřebě odpovídat a děti bychom měli v jejich přirozené potřebě podporovat.

- Některé pomůcky dokonce pohyb podporují, např. pokud si má dítě odnést na své pracovní místo pomůcku, která má 10 dílů, musí si je přenést z police na své pracovní místo po jednotlivých částech.
- Učení pohybem je pro všechny děti bez rozdílu rasy a sociální skupiny, klíčové. Při neustálé manipulaci s pomůckami získávají o pomůcce stále větší povědomí a lépe se jim s ní poté pracuje.

8.4.12 Soustředění

Soustředění je pro dítě klíčem k učení. Jedná se o maximální koncentraci na určitou práci. Pokud je dítě takto zaujato, nemá být vyrušováno a má mu být poskytnut dostatek času, aby práci samo dokončilo.

Schopnost dítěte soustředit se na určitou činnost je klíčová pro rozvoj jeho mentálních procesů.

8.5 Specifika montessori pomůcek

Marie Montessori také řekla, že: „**Ruka je nástrojem mozku**“. Nesahej, tudíž znamená, neuč se. Proto jsou všechny montessori pomůcky určené k manipulaci a konkrétní činnosti dítěte. Jsou vědecké, založené na potřebách dítěte a vymyšlené tak, aby děti rozvíjely a zároveň při práci s nimi mohly být samostatné a kreativní.

- Všechny pomůcky jsou vždy seřazené od **nejjednodušší po nejsložitější případně od konkrétní k více abstraktní**. Díky manipulaci s nimi si dítě může na vlastní kůži vše prožít a vyzkoušet. Pohyby se mu zároveň ukládají do svalové paměti, která mu později pomáhá k lepšímu pochopení věci.

- Každá pomůcka má také svoji „**izolaci vlastností**“, kdy se soustředění dítěte zaměřuje pouze na jeden aspekt. Např. Růžová věž, při které dítě trénuje velikosti, je pouze růžová, nejsou na ní žádné další obrázky, žádná další aktivita, která by ho mohla rozptýlit nebo odvézt jeho pozornost. Dítě se tedy díky tomu zaměří opravdu jen na tuto jednu vlastnost a tou je v tomto případě rozeznat velikost krychlí. Nic dalšího už ho nevyrušuje.
- Každá pomůcka reprezentuje přesně jeden koncept nebo účel a obsahuje tzv. „**kontrolu chyby**“. Pokud dítě udělá něco nesprávně, bude to evidentní samo o sobě. Kontrola chyby může být zraková nebo mechanická. To, že dítě není upozorňováno na svůj nezdar autoritou, ale přijde si na chybu samo, může vést k lepšímu rozvoji sebehodnoty a podpořit dítě v dalším trénování.
- Montessori materiál také pomáhá rychleji objevit různé odchylky a vady ve vývoji dítěte. (např. Pokud dítě při párování barevných destiček stále páruje žlutou a modrou destičku a tvrdí, že jsou stejné, je to pro nás ukazatel, že dítě může mít problémy se zrakem a je potřeba vyhledat odborníka, který zrak vyšetří.)

8.5.1 Postupy práce s pomůckou

- Průvodce dítěti ukáže, kde pomůcku najde a ukáže mu správný způsob, jak pomůcku přenese z police na stůl nebo kobereček. (Kobereček se používá pro práci na zemi a udává dítěti ohraničení prostoru, kde s pomůckou může nerušeně pracovat.)
- Dítě si může si vybrat, kde ve třídě bude pomůcku používat, zda si ji dá na stůl či na kobereček (pokud to není předem dáno).
- Průvodce předvede dítěti základní prezentaci, aby dítě mělo správný vzor, jak se s pomůckou zachází. **Prezentaci s pomůckou předvádí pomalu a s rozfázovanými pohyby**, aby mohlo dítě co nejlépe zachytit jednotlivé kroky a pohyby. (Průvodce nikdy nedělá záměrně chyby, prezentace vždy předvádí přesně s největším zaujetím tak, aby vlákal dítě k dané činnosti)
- Dítě je poté vyzváno k opakování prezentace. Činnost může poté **opakovat** tolikrát za den, kolikrát samo potřebuje.
- Po zvládnutí základní prezentace (např. dítě je schopné seřadit červené tyče od nejdelší po nejkratší) dostane banku dalších kombinací, variací a vzdálenostních her, při které s pomůckou stále manipuluje, ale přidávají se i další aspekty a obtížnosti práce s pomůckou.
- **Po skončení práce dítě uklidí pomůcku** zpět do police.

Další zásady práce s pomůckami:

- Dítě pracuje pouze s jednou pomůckou/aktivitou (výjimkou jsou pomůcky, které se kombinují např. ve Smyslové výchově).
- U prezentací by měl pedagog co nejméně hovořit, ale názorně a pomalu ukázat práci s pomůckou tak, aby se dítě soustředilo jen na předváděnou činnost.
- **Pomáháme pouze tehdy, je-li to nezbytně nutné.** (dítě s pomůckou zachází nebezpečně nebo si samo požádá o pomoc)
- **Dítě při práci nikdy nerušíme.**
- Po základní prezentaci předáváme dítěti i jazykové lekce . (např. Pojmenováváme vlastnosti smyslových pomůcek, přidáváme názvy pomůcek apod.)

8.6 Práce s chybou (zpětná vazba)

Chyba je v montessori ukazatelem toho, co je třeba procvičit či zopakovat. Je chápána jako běžný, přirozený projev v procesu učení, jako užitečná součást řešení problému. Materiály a pomůcky jsou připravené tak, aby si dítě samo mohlo zkontrolovat správnost práce s pomůckou /pokud to pomůcka dovoluje/, najít a opravit chybu, vlastní chyby tak napomáhají v dalším učení. V montessori zařízeních se také veřejně nehodnotí, kdo co již zvládl, a kdo ne. Tím dochází k méně situacím, kdy se děti porovnávají. Všechny se tedy mohou cítit ve skupině úspěšně.

- Kontrola chyby na pomůckách bývá většinou mechanická (např. při práci s válečky s úchyty má každý váleček pouze jeden správný otvor, do kterého lze zasunout). Někdy musí být kontrolou chyby i průvodce (např. u pojmenování barev).
- Chyba při práci může být také pro průvodce ukazatelem, že dítě ještě není na práci s danou pomůckou připraveno a je potřeba ho provést předchozími materiály, které ho na danou činnost připraví.
- Dítě na chybu neupozorňujeme, ale materiál mu nabízíme co nejčastěji, aby mohlo v práci s pomůckou opakovat a tím ji pochopit.
- Pokud je tedy mozek dítěte připraven již sám vyhodnotit správnost práce, můžeme si některými návodnými otázkami ověřit, zda je chybu schopno samo vidět. „Jsi s tím takhle spokojený?“ „Je to pro tebe v pořádku?“ „Co myslíš, je tato barva stejná jako tato?“ atd.
- Nedáváme dětem konečné řešení a neopravujeme jeho činnost.

8.7 Rozdělení pomůcek do metodických oblastí

Každou oblast je třeba detailně znát, vědět, které pomůcky nebo předměty do ní patří a umět je správně a v pravý čas využít. V montessori systému na sebe všechny pomůcky navazují. Je tedy nutné, aby každý průvodce, který s dětmi montessori metodou pracuje, měl hluboké a odborné znalosti montessori pedagogiky. Znal přesné prezentace pomůcek, znal všechny nadstavby a možné kombinace a variace. Jedině tak může montessori pedagogika fungovat a přinést dětem jejich největší rozvoj jak v oblasti kognitivních funkcí, tak v oblasti hrubé a jemné motoriky.

Každá pomůcka má svůj přímý a nepřímý cíl. Kromě dané činnosti přináší každá pomůcka ještě další benefity např. špetkový úchop, pohyb, přípravu na matematiku, trénování trpělivosti atd.

8.7.1 Praktický život

Cvičení praktického života jsou procvičováním praktických aktivit denního života (mytí rukou, přelévání vody, zametání podlahy, atd.). **Tato cvičení posilují formování osobnosti člověka.** Tvoří most mezi domácností a školkou. Jelikož jsou dětem tyto aktivity nebo předměty známé z jejich okolí, většinou s nimi v montessori předškolním zařízení začínají.

Cvičení praktického života jsou základem mentálního učení, základem rozvoje vůle, trpělivosti, vytrvalosti a soustředění.

Děti musí používat přesné pohyby, aby dosáhly cílů Cvičení *praktického života*. V průběhu toho, jak se děti snaží o přesnost svých pohybů, rozvíjejí si *vůli*, sebekontrolu, schopnost sebeovládání, úmyslnou kontrolu pohybů, stejně jako úmyslnou kontrolu nad svým soustředěním, co se stává základem schopnosti soustředit se. Když mají děti svobodu pracovat bez přerušování svým vlastním tempem, postupně se prodlužuje časové období, kdy se dokážou soustředit. Děti po dokončení pracovního cyklu, aniž by byly vyrušeny, obvykle vyjadřují pocity velkého uspokojení a zvýšené důvěry ve vlastní schopnosti.

Pomůcky Praktického života by měly být čisté, estetické a kompletní, aby děti vyzývaly k půjčení. Zároveň dostanou děti povědomí o tom, jak mohou být věci krásné a účelné.

Materiály bývají rozbitné /sklo, keramika, porcelán/, aby děti získaly respekt k těmto materiálům a zároveň zpětnou vazbu o tom, že např. skleněný džbán se rozbije, pokud s ním hodíme o zem, nebo nám spadne. Děti vybízí k opatrnému zacházení.

Bonusy Praktického života:

- Možnost procvičovat si reálné aktivity, které mohou děti vidět kolem sebe, jsou zároveň přípravou na smyslovou výchovu, matematiku, jazyk či psaní (přelévání, přendávání lžičkou, ždímání houby, skládání ubrousků, leštění kovu apod.)

- Děti manipulují s předměty, díky kterým si trénují jemnou i hrubou motoriku, koordinaci oko ruka, trpělivost, soustředění, učí se logické postupy práce.

- V přípravných cvičeních se izolovaně naučí jednotlivé kroky, které potom spojí do složitější činnosti jako je např. čištění boty nebo mytí stolu.

- Opakováním dané činnosti se dítě ve své práci stále zdokonaluje.

Obrázek 2- Ukázka praktického života

Praktický život je rozdělen na další podoblasti:

Přípravná cvičení – nošení předmětů, otevírání předmětů, přenášení židle a stolu, motání koberečku, přelévání, přesypání, ždímání houby a hadru, skládání ubrousků, pletení copu apod.

Péče o sebe – zapínací rámy (knoflík, zip, přezka, mašle, šněrování), čištění boty

Péče o prostředí – utírání prachu, aranžování květin, leštění kovu a dřeva, leštění zrcadla, mytí stolu, praní prádla, zalévání květin apod.

Cvičení ticha – rozvoj sebedisciplíny

Chůze po elipse – rozvoj rovnováhy, koordinace pohybů, sociální rozvoj

Zdvořilostní lekce (např. jak poprosit o pomoc, jak se vysmrkat, jak poblahopřát k narozeninám, jak řešit konflikt atd.)

Zdvořilostní lekce jsou velice důležitým pomocníkem při řešení různých situací ve třídě. Pokud vidíme, že dítě např. špatně zachází s věcmi, hází s nimi nebo je ničí, předvedeme dětem ukázkou /někdy je podobná i malé divadelní scénce/ správného chování: „Dneska bych vám chtěla ukázat, jak přenášíme tuto pomůcku.“ Vezmu do ruky například krychli z Růžové věže a opatrně ji položím na kobereček.

„A teď si to vyzkoušejte i vy“. Každé dítě ve skupince vyzkouší opatrně přenést krychli položit ji na kobereček. Dále můžeme dětem nabídnout další předmět, a ukážeme, jak ho postavíme na stolek tak,

abychom neslyšely žádný zvuk, který položení provází. Děti opět naši ukázkou opakují. Potom můžeme děti vyzvat, aby si to samy vyzkoušely s předměty, které najdou v policích.

Pokud učitel příště uvidí, že si dítě bere nějaký předmět, se kterým po ukázce manipuluje správně, můžeme dítě ocenit větou typu: „Vidím, že sis vzal na stůl tenhle tácek. Oceňuji, že jsem vůbec neslyšela, jak jsi ho položil na stůl.“ Pro dítě je to tedy zpětná vazba, že postupuje správně.

Pokud v jiné situaci vidíme dítě, které opět zachází s věcmi neopatrně, odkážeme ho na proběhlou lekci nebo mu nabídneme, že mu ji ukážeme znovu.

Stejně tak můžeme dětem předvést, jak se omluvíme, jak si řekneme o pomoc, jak něco nabídnout, jak se vysmrkat apod.

Tyto zdvořilostní lekce jsou skvělým pomocníkem při ukázkách správného chování ve skupině a zároveň vedou k nápravě nesprávných vzorců chování, rozvoji emočnímu a sociálnímu

Pomůcky praktického života se obměňují dle schopností a věku dětí, které právě třídu navštěvují.

Každá pomůcka nabízí základní variantu a potom také složitější nadstavbu. Je třeba tedy mít v záloze stále nějaké materiály, abychom mohli pomůcku obměnit nebo změnit tak, aby byla pro dítě opět novou výzvou.

Nejen pro děti ze sociálně slabých rodin jsou dovednosti praktického života velice potřebné. Zde totiž začínají ty nejdůležitější návyky, které potřebujeme pro celý náš život, jako je umět se obléknout, umýt si ruce, umět se postarat o prostředí, zalít květiny, naučit se umýt si po sobě nádobí apod.

Součástí Praktického života ve třídě je také příprava svačiny: děti si prostřou stůl, pomohou s krájením a přípravou, namažou si pečivo, učí se společnému stolování, používání příborů, poté si po sobě nádobí umyjí a uklidí ze stolu.

Mnohá přípravná cvičení, která si děti osvojí v Praktickém životě jako třeba přendávání lžičkou, přelévání, přesívání, používání trychtýře apod, pomáhají v praxi při přípravě svačin nebo při skutečném úklidu.

Pro přípravě svačiny dodržujeme tyto zásady:

- orientace v prostředí kuchyňky (dítě ví, kde je co uloženo)
- používání bezpečného, ale funkčního náčiní (speciální nůž na krájení)
- prezentace správného zacházení s materiálem (ukázka dospělého, jak bezpečně krájíme, jak oloupeme vajíčko, jak nalijeme vodu)

- připravíme dětem jen omezené množství potřebných surovin
- učíme děti správné návyky v kuchyni (používáme prkénko, talíře, třídíme odpad)
- každé dítě má možnost vybrat si činnost spojenou s přípravou svačinky a stolováním

Další bonusy praktického života:

V praktickém životě zasejeme první semínko soustředění, nezávislosti a správných návyků. Kromě nácviku dané aktivity pomáhají pomůcky např. **uvolnit ruce na správné psaní, trénování špetkového úchopu, přesnost, odhad, přípravu na matematiku, trpělivosti** a dalším potřebným dovednostem, které nejen tyto děti tolik potřebují pro svůj budoucí úspěšný život.

Obrázek 3- Pomůcka mytí rukou

Pomůcka **mytí rukou** má jasnou prezentaci a logický sled činností, které dítě opakuje. Přímým cílem této aktivity je správný nácvik mytí rukou. Nepřímé cíle jsou: přesnost, trpělivost, soustředění, uvolňování ruky na psaní, koordinace pohybů. Po ukázce dospělého může dítě činnost opakovat tak dlouho, jak samo potřebuje. Potom pracuje v rámci hranic a pravidel, nikdo by neměl jeho práci přerušovat.

8.7.2 Smyslová výchova

Dítě je smyslovým průzkumníkem. V době počítačů je velice důležité, aby se děti učily vlastním prožitkem, zkoumáním a manipulací. Přesně k tomu, byly tyto pomůcky vytvořeny. Jelikož jsou tyto pomůcky velice názorné a konkrétní, vyhovují případně i dětem, které mají nějaké kognitivní, motorické či jiné problémy. Díky vlastnímu prožitku a manipulaci pochopí vlastnosti daného materiálu a naučí se s ním pracovat.

Smyslové pomůcky třídí dojmy, které každý ze smyslů přijímá (barvy, tóny, vůně, chutě, doteky). Dítě se připravuje na život skrze svou vlastní činnost za pomoci vědeckých pomůcek.

- Všechny pomůcky smyslové výchovy mají **vědecké aspekty**. Každá pomůcka má svůj přímý cíl, např. učí dítě rozeznat délku, velikost, barvy. Zároveň jsou nepřímou přípravou na další oblasti, jako je především matematika nebo jazyk. Všechny oblasti se totiž vzájemně prolínají a děti se setkávají s podobnými materiály i ve více oblastech.
- Pomůcky jsou navrženy od jednoduché ke složitější, od konkrétní k abstraktní.
- Motivují děti k manipulaci, objevování souvislostí, k variacím, kombinacím a kreativitě.
- Jako vedlejší cíl těchto pomůcek je procvičování koordinace oko-ruka, trénování jemné i hrubé motoriky, trpělivosti a soustředění.
- Ke každé pomůcce se po smyslové práci přidává i jazyková lekce a pojmenovávají se názvy nebo vlastnosti jednotlivých pomůcek.

Do oblasti smyslové výchovy patří následující podoblasti:

Pomůcky pro rozvoj zraku, hmatu, čichu, sluchu a stereognostického smyslu. Všechny pomůcky na sebe navazují a jsou v policích seřazené podle toho, jak se dětem prezentují.

Obrázek 4- Smyslová výchova

Každá pomůcka nabízí základní prezentaci, při které dítě dostane klíč, jak se s ní manipuluje a pak je samo vyzváno k tomu, aby prezentaci zopakovalo a potom zkoumalo a objevovalo dál. Všechny pomůcky projdou dětem rukama, pochopí proto jednotlivé vědecké koncepty.

Například zjistí, že největší krychle z Růžové věže je zároveň i nejtěžší. Porovnáváním přijde na to, že některé pomůcky se spolu dají kombinovat, protože mají stejnou velikost atd.

Obměna smyslových pomůcek:

Pomůcky z oblastí smyslové výchovy zůstávají víceméně stálé, a jsou dané montessori kurikulem. Zároveň nabízí velkou škálu her a cvičení, na kterých děti neustále rozšiřují a zlepšují své schopnosti v dané činnosti. Jedna pomůcka tedy nabízí smysluplný rozvoj jak pro dítě tříleté, tak potom pro dítě šestileté, které už na ní objevuje další aspekty, kombinuje, páruje atd.

U smyslových pomůcek obměňujeme např:

- vůně v čichacích lahvičkách
- předměty ve stereognostickém sáčku
- látky při rozeznávání povrchů jednotlivých látek.
- semínka pro třídění

8.7.3 Matematická oblast

I matematika nabízí širokou banku pomůcek, které na sebe navazují. V matematické oblasti je již velice důležité, abychom dětem prezentovaly pomůcky v určitém pořadí, které je nutné pro pochopení základních matematických principů. Montessori říká, že lidská mysl je matematická. Přirozené schopnosti dítěte totiž jsou: přesnost, abstrakce a představivost. Tyto tři schopnosti jsou potřebné k pochopení matematických procesů.

Matematické pomůcky:

- Navazují na pomůcky smyslové, je tedy třeba, aby dítě prošlo některými pomůckami ze smyslové výchovy a mohlo pokračovat dále.
- Matematické pomůcky nabízejí dětem **konkrétní pochopení množství v různých variantách**. S tím souvisí i **učení čísl**, jejich psaní a rozeznávání, přiřazování ke konkrétnímu množství atd.
- Dítě se může dostat až ke čtyřem základním početním operacím.
- Toto vše je dítě schopné naučit se díky konkrétním pomůckám v době, kdy je na počítání mentálně připravené. tzn. již kolem 4.-5. roku věku.

Např. Na červenomodrých tyčích /viz. foto pomůcky na polici/ se dítě naučí počítat do deseti. Dostane představu konkrétního množství, umí odhadnout, co je více, co je méně. Poté co si dítě projde touto

Obrázek 5- matematická oblast

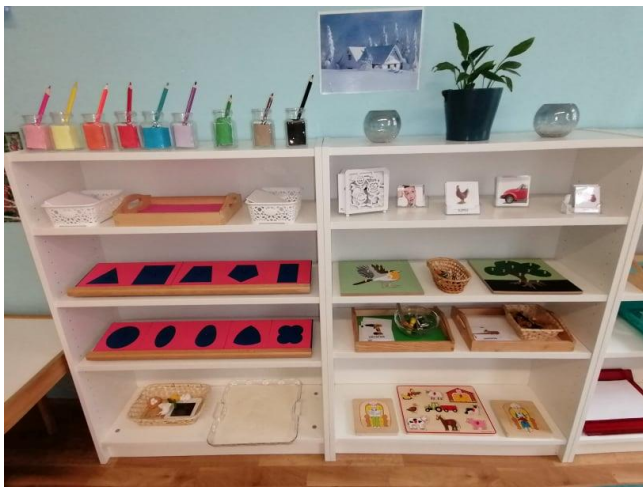
konkrétní smyslovou a matematickou zkušeností, učíme dítě grafické symboly číslic. Jako první pomůcku používáme Smirkové číslice, kde dítě obtahuje prsty tvar číslice a přidáme k tomu i její název (např. toto je číslo jedna a obtáhneme číslici prsty). Tento tvar se dostane dítěti do svalové paměti, a tím si lépe číslici zapamatuje. Číslice pro něj nejsou jen abstraktní pojem, protože si ho může již spojit s představou konkrétního množství, které se naučilo na Červenomodrých tyčích. Na závěr spojíme konkrétní množství s grafickým symbolem (dítě je schopné

k tyči číslo 3 přiřadit správný grafický symbol číslice).

Připraveny jsou pro ně dále různá cvičení s dalšími pomůckami, včetně nepřímé přípravy na sčítání a odčítání. Tím dochází k hlubokému pochopení desítkového systému.

S některými smyslovými i matematickými pomůckami mohou děti pracovat ve skupinkách. Učí se tím nejen správnou komunikaci mezi sebou, ale i dohodnout se, upozadit, dát si přednost a hlavně spolupracovat. Dostávají mezi sebou také zpětnou vazbu nejen na své chování, ale i na své znalosti. Zejména předškoláci již potřebují ve skupinkách z vývojového hlediska pracovat, proto je práce v menších skupinkách pro ně důležitá, ale zároveň i zábavná.

8.7.4 Jazyková výchova

Obrázek 6 - Jazyková výchova

Bez jazyka bychom spolu nemohli komunikovat. Děti jazyk vstřebávají již od narození a jsou na něj senzitivní až do svých 6 let. Proto je velmi důležité, aby dostaly včas správný jazykový vzor.

V montessori podporujeme rozvoj jazyka díky různým hrám, vyprávěním, obrázkovým kartám, knihám, pojmenováváním předmětů a činnostmi, se kterými se dítě denně setkává.

Dítě tedy začíná ve třídě s aktivitami na mluvený jazyk. Zaměřujeme se také na správnou výslovnost, slovosled ve větě a mluvení v celých větách. Poté následují pomůcky na nácvik psaní (Smirková písmena, Pohyblivá psací abeceda apod.) a na závěr dítěti nabízíme pomůcky pro trénink čtení. Díky tomu, že jsou dětem nabízeny pomůcky v době, kdy jsou na tyto aktivity připravené a senzitivní, může se dítě již v předškolním věku naučit snadno psát a číst.

Základní jazykové pomůcky a cvičení:

- Obrázkové kartičky na rozvoj slovní zásoby
- Třísložkové obrázkové kartičky (podpora prvního čtení)
- Kovové tvary (trénink ruky na psaní do řádků)
- Smirkové číslice
- Pohyblivá abeceda (první psaní)
- Hláskové hry (rozeznávání jednotlivých hlásek ve slovech – příprava na psaní a čtení)
- Podávání zpráviček (děti se učí poslouchat krátké zprávičky ostatních dětí a navázat podle svých schopností i svým příspěvkem)
- Hry s otázkami (pochopení příběhů s porozuměním)
- Básničky, říkanky, písničky

Obměna pomůcek v jazykové oblasti:

Také jazyková oblast se zčásti obměňuje, např. jazykové obrázkové karty, u kterých si děti rozšiřují svoji slovní zásobu, učí se správnou výslovnost a získávají povědomí o kultuře, předmětech nebo činnostech ze svého okolí. Jazykové karty jsou skvělou pomůckou např. při poznávání různých tradic, ročních období nebo při práci na projektech.

Je tedy třeba mít stále zásobu různých tematických karet a miniatur tak, aby děti našly v policích stále něco nového. Originální montessori materiál zůstává opět stejný.

8.7.5 Kulturní oblast - svět kolem nás

Do kulturní oblasti nepatří jen návštěvy muzeí nebo divadel, ale dávají dětem klíč k celému vesmíru. V montessori systému je to vše, co se do předchozích oblastí nevešlo.

Do kultury patří tyto podoblasti:

Biologie – puzzle rostlin, jazykové kartičky s částmi rostlin a stromů

Zoologie – puzzle zvířat, jazykové kartičky s částmi zvířat, modely vývoje zvířat, knihy

Zeměpis – puzzle světa, mapy puzzle jednotlivých kontinentů, fotografie k jednotlivým kontinentům, atlasy

Hudební a pohybová výchova - Orfeovy hudební nástroje, zpěv písniček, seznámení s rytmem

Pohybová výchova – říkanky s pohybem, cvičení, pohyb na čerstvém vzduchu

Výtvarná výchova a tvoření – např. stříhání, lepení, malování vodou, kreslení, tematické tvoření, navlékání korálků, vyšívání apod.

První pokusy (Plave x neplave, magnetické x nemagnetické, pokus se svíčkou)

Všechny tyto pomůcky rozvíjí hodnotové prostředí, učí děti vnímat svět kolem nich.

Obrázek 7- Kulturní oblast

I v této oblasti postupujeme od jednoduššího po složitější. Nejprve učíme děti techniku, např. připravíme na tácek pouze stříhání, na další tácek pouze lepení. Když si tyto aktivity děti natrénují a pochopí, jak fungují, připravíme složitější tvoření, kde využijí obě tyto dovednosti.

Jelikož třída je heterogenní, je třeba připravit aktivity jednoduché a zároveň i tvoření složitější, aby si každé dítě mohlo svobodně vybrat podle svých schopností a zkušeností.

Každé dítě pracuje i s pomůckami z výtvarné výchovy individuálně kdykoliv během pracovního cyklu. Stále ctíme svobodný výběr a individualitu dítěte.

Kulturní oblast obměňujeme podle ročních období či svátků a výročí. Děti se tak seznamují s jednotlivými svátky a výročími v roce. Na tato témata připravujeme jednotlivé aktivity, které najdeme téměř ve všech metodických oblastech.

9 PERSONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ VZDĚLÁVACÍHO CENTRA

Pro správné fungování vzdělávacího centra určeného pro děti ohrožené sociálním vyloučením je třeba zajistit pracovníky na těchto pozicích:

1. **Koordinátor pro rodiče**
2. **Pracovníci předškolního vzdělávání (průvodci)**
3. **Metodik v oblasti montessori** (v případě, že v centru nepracují řádně vyškolení a zkušení pracovníci montessori metodou)

9.1 Koordinátor pro rodiče

Tato pozice je pro spolupráci s rodinami ohrožené sociálním vyloučením naprosto nezbytná. Jak již bylo řečeno v úvodu, děti z těchto rodin se často žádného předškolního vzdělávání neúčastní. To může vyplývat mj. z nedůvěry k institucím, neznalosti legislativy a z mnoha zdánlivě banálních povinností, které s předškolním vzděláváním souvisejí. Ty mohou klást na tyto rodiny velké nároky (v mnoha případech i finanční). Pokud je rodina v tíživé životní situaci, mnoho prostoru na vzdělávání dětí nezbývá. Koordinátor pro rodiče vyhledává rodiny, jejichž děti se předškolního vzdělávání neúčastní, motivuje je ke vzdělávání dětí a v neposlední řadě pomáhá řešit problémy, které vzdělávání dětí brání (často se jedná o problémy, které zdánlivě se vzděláváním nesouvisí – např. finanční situace, bydlení, ...).

Z těchto důvodů je koordinátor pro rodiče naprosto nepostradatelný.

Úvazek

0,5 – 1 (velmi záleží na lokalitě realizace vzdělávacího centra)

Požadavky na pozici:

Nejlépe sociální pracovník, popř. pracovník v sociálních službách, popř. se zkušeností s cílovou skupinou, je možné tuto pozici obsadit členem místní komunity.

Funkce koordinátora:

- Vyhledávat rodiny s dětmi, které se předškolního vzdělávání neúčastní a navázat s těmito rodinami vztah.
- Motivovat rodiče k předškolnímu vzdělávání ať už ve vzdělávacím centru nebo v běžné mateřské škole.
- Zjišťovat možné bariéry, které brání v předškolním vzdělávání a hledat společně s rodinami řešení (zde je vhodné navázat spolupráci s místními aktéry – např. OSP, SAS, OSPOD, úřad práce, pediatr, mateřské a základní školy...)
- Pomoci umístit dítě do vzdělávacího zařízení (je třeba zvážit, zda je vhodné dítě umístit ihned do běžného vzdělávacího proudu, nebo zda využít adaptace v neformálním vzdělávacím centru).
- Seznámit rodiče s povinnostmi spojenými s předškolním vzděláváním a pomáhat při hledání řešení problémů, které s tímto vzděláváním mohou nastat.
- Vést si záznamy o jednotlivých rodinách, aby bylo možné vyhodnotit posun, popř. navrhnout jiné plány řešení.

9.2 Pracovníci s předškolními dětmi (průvodci)

Průvodci v montessori zařízení jsou velice důležití a jsou na ně kladeny vysoké nároky. Být pedagogem v montessori zařízení je nejen “učitelskou” prací, ale zároveň posláním a také trochu životním stylem.

Práce je časově náročná: pedagog neustále připravuje a vymýšlí nové aktivity, píše si plány pro každé dítě, zároveň komunikuje s rodiči a neustále se vzdělává. Vysoké požadavky jsou kladené také na jeho chování a respektující komunikaci s dětmi.

Podmínkou správného fungování montessori metody v předškolních zařízeních je vyškolení pracovníků (průvodců) v oblasti montessori pedagogiky pro věk dětí 3–6 let. Při výběru správného montessori výcviku je třeba dbát na hodinovou dotaci kurzu a jeho celkovou náplň (celkový počet hodin teorie, celkový počet hodin praxe a pozorování). V České republice existuje velké množství montessori kurzů. Nejvyšším vzděláním v oblasti montessori je mezinárodní výcvik (AMI certifikace).

Úvazek

2 x 1,0

Minimální počet průvodců jsou vždy dvě osoby během celého dne v jedné třídě, nejlépe ve formě hlavního pedagoga a asistenta. Práce průvodců zahrnuje přímou práci s dětmi a nepřímou (administrativní) práci.

Požadavky na pozici

- Kurz montessori pedagogiky
- Zkušenost s prací s předškolními dětmi
- Kurz respektující komunikace

Další doporučené schopnosti a vlastnosti:

- Osobnostní zralost
- Ochota učit se novým věcem
- Hluboký zájem o dítě jako takové
- Schopnost pracovat s dětmi bez předsudků
- Vysoká míra trpělivosti a empatie
- Znalost fyzického a psychického vývoje dětí
- Cit pro řád a pořádek
- Schopnost improvizace
- Schopnost dodržovat pravidla
- Komunikovat s rodiči

(Další dovednosti v oblasti montessori viz. kapitola 8.2. Přípravený dospělý - průvodce)

Funkce průvodců:

Hlavní pedagog prezentuje nové montessori materiály a aktivity, pozoruje, plánuje dětem nové lekce, komunikuje s rodiči, vede konzultace.

Asistent doplňuje vlastnosti učitele, je samostatný v rozhodování a je pro děti vzorem. Dětem pomáhá při úklidu, hygieně, připravuje s nimi svačinu, vede skupinové lekce, připravuje některé materiály, stará se o prostředí třídy a kontroluje práci dětí, pokud to daná pomůcka vyžaduje.

Pozice obou průvodců je samozřejmě možné upravit dle potřeb skupiny dětí na dva hlavní pedagogy. Velice důležité je, aby měl každý z průvodců při přímé práci s dětmi jasně dané povinnosti a kompetence.

9.3 Metodik v oblasti montessori

Pokud pracují v montessori zařízení pracovníci bez praxe montessori metodou, je třeba pro zavádění montessori prvků využití montessori metodika. V případě, že se podaří najít kvalifikované pracovníky pro předškolní děti s dostatečnou praxí, není nutné tuto pozici vytvářet, popř. je možné využít odborníka pouze v začátcích, kdy dochází k výběru a vybavení prostor.

Úvazek

0,1 - 0,3 (může se lišit s ohledem na výběr pracovníků s předškolními dětmi). Na začátku realizace je dobré počítat s větším časovým zapojením metodika a to minimálně při vybavování prostor a zapracování se pracovníků s předškolními dětmi. Postupem času je možné, aby metodik navštěvoval vzdělávací centrum 1x měsíčně, popř. fungoval jako distanční opora (na telefonu, e-mailu apod.). Metodik se také může podílet na plánování vhodných kurzů pro pracovníky s předškolními dětmi.

Funkce metodika

- odborné vedení pedagogických pracovníků v oblasti montessori pedagogiky, pravidelná setkávání a komunikace s nimi
- pomoc s výběrem veškerého zařízení tak, aby odpovídalo montessori principům, bylo funkční a vyhovovalo vybraným prostorům (šatna na míru, snížená kuchyňka, odpovídající police, židle, stolky, montessori pomůcky atd.)
- výběr a nákup montessori pomůcek, didaktických a dalších materiálů potřebných pro výrobu pomůcek a pro další aktivity (výtvarné potřeby, uklízací náčiní, vybavení kuchyňky, správné rozmístění pomůcek, výběr jednotlivých komponentů na pomůcky praktického života apod.)
- kompletace montessori materiálů podle jednotlivých oblastí a jejich správná příprava do polic
- pravidelné pozorování dětí a pedagogických pracovníků (zpětná vazba, pomoc při řešení patových situací, pomoc při práci s montessori pomůckami)
- konzultace nečekaných situací ve třídě a návrhy řešení při vzniklých problémech (individuální potřeby dětí, jejich chování, práce s pomůckami, adaptace, respektující přístup aj.)
- naplňování montessori principů při práci s dětmi
- zachování správného připraveného prostředí, příprava a obměna materiálů, podle potřeb a věku přítomných dětí

10 PROSTORY PRO REALIZACI VZDĚLÁVACÍHO CENTRA, JEJICH VYBAVENÍ A PROVOZ

Pro náš projekt Podpora inkluze ve Slaném vzniklo vzdělávací centrum, které je určeno pro děti předškolního a školního věku ze sociálně vyloučených lokalit. Předškolní vzdělávání je určeno dětem ve věku 3-7 let. Probíhá každý všední den 4-6 hodin. Při výuce je používána metoda Montessori a výuka probíhá ve vzdělávacím centru ve Slaném vybaveném základními montessori pomůckami a dalšími didaktickými materiály.

Tabulka 1- provozní doba

V našem centru jsme na začátku projektu měli provozní dobu 4,5 hod (od 7:30-12:00). Toto se v průběhu realizace ukázalo jako úzké místo. Do denního harmonogramu jsme zařadili pevné body- svačinu a pobyt venku. Z tohoto důvodu na montessori výuky zbývalo málo času a celý přístup se nejevil jako příliš efektivní. S přihlédnutím k nepravidelné docházce našich dětí bylo třeba pracovní dobu výuky co nejvíce rozšířit. Naše prostory neumožňují klasický odpočinek jako v běžné MŠ. Z tohoto důvodu jsme rozšířili provoz centra na maximálně možnou dobu, kterou byly děti schopné v našich podmínkách zvládnout.

10.1 Budování prostředí

Vybudovat speciální montessori prostředí, vyžaduje hlubokou znalost montessori pedagogiky, povědomí o všech metodických oblastech, pomůckách a senzitivních fází dětí.

Při vybírání vhodných prostor je třeba myslet na celkový počet docházejících dětí, počítat s dostatečným prostorem na šatnu, toalety s umývárnou a dětskou kuchyňku se svačिनovým koutem (může být součástí hlavní místnosti) a dostatečně velký prostor na hlavní vzdělávací místnost, kde probíhá pracovní cyklus. Dále je třeba myslet na vhodné skladové prostory a kancelář pro průvodce.

Výhodou jsou světlé prostory s dostatkem denního světla, nejlépe s přímým přístupem na zahradu nebo terasu, která se dá využít i během pracovního cyklu a samozřejmě na venkovní volnočasové aktivity. Prostory by měly být vymalovány příjemnými světlými barvami.

Při budování a přípravě prostředí je vždy potřeba myslet na tyto základní principy:

- Prostedí je jednoduché a estetické, s jasným řádem a pořádkem. Pomůcky jsou v otevřených policích umístěny vždy podle jednotlivých oblastí od jednoduchého ke složitějšímu.
- Nábytek i stěny jsou v přírodních nebo jemných barvách s obrazy na stěnách (květiny, příroda, zvířata) a květinami či další výzdobou, které se mění podle ročních období

- Prostředí je každý den stejné, aktivity jsou na stejných místech, děti nabízejí jasný řád a pořádek. Dítě v tomto prostředí nabyde rychle jistoty a orientaci, a tím se stává samostatnější a nezávislejší.
- Vše je ve velikosti dětí uzpůsobené jejich potřebám.
- Každá pomůcka či aktivita je připravena pouze v jednom vyhotovení. To vede děti k úctě k materiálu a zároveň se učí trpělivosti, pokud musí čekat, než s pomůckou někdo dopracuje.
- Aktivity, při kterých používáme vodu, by měly být v blízkosti dřezu či umyvadla.
- Třída by měla být rozdělena policemi tak, aby nenabízela mnoho volného prostoru k běhání dětí.

Součástí vybavení vzdělávacího centra je:

Šatna ve velikosti dětí, kde má každé dítě označené své místo fotografií a dostatečný prostor na převlékání a odložení svého oblečení do připravených košíčků a poliček.

Funkční snížená kuchyňská linka se dřezem a vodou, kterou mohou děti samostatně využívat podle svých potřeb a slouží také jako místo pro přípravu svačinek. Kuchyňská linka se dá také využít jako místo pro hygienu a úklidové potřeby (umývání štětců po malování, apod).

Obrázek 9 - funkční snížená kuchyňská linka

Obrázek 8 - jídelní kout

Malý jídelní kout se stolem a židlemi pro potřeby svačiny, včetně poliček s čistým nádobím a místem pro úklid příborů a prostírání. Svačínový kout bývá většinou

součástí prostoru kuchyňky. **Úklidový koutek včetně odpadkových košů**, ve kterém najdeme: smetáček a lopatku na podlahu, smetáček a lopatku na stůl, náhradní hadříky na úklid a dětský mop nebo jiné úklidové pomůcky pro vytírání podlahy. Součástí mohou být dětské zástěrky, které se využívají u některých aktivit praktického života a tvoření.

Hlavní místnost vybavená speciálními otevřenými policemi s **montessori pomůckami** a dalšími didaktickými materiály,

stolky,
židlemi,
stojany na
koberečky
a elipsou
(může být
nalepení či
namalovaná na podlaze). Součástí je také police s
materiály na tvoření a výtvarnou výchovu.

Obrázek 10- hlavní místnost

Obrázek 11- hlavní místnost

Čtecí koutek včetně knihovničky, který bývá součástí hlavní vzdělávací místnosti. Podle možnosti můžeme vybavit koutek dětským křesílkem, polštářky na sezení nebo matrací, kde si děti mohou nejen odpočinout, ale také si nerušeně číst a prohlížet knihy. Jako knihovna může posloužit menší polička, na kterou umístíme tři až pět knih.

Obrázek 12- čtecí koutek

Estetická výzdoba (obrazy, květiny).

Pokud je to možné, vhodný je i **koutek s domácím zvířátkem**, o které se děti učí pečovat. (rybičky, pakobylky, morče.)

Oddělené zázemí pro pedagogy (kancelář a skladové prostory pro náhradní pomůcky, knihy a další kancelářské potřeby nutné k provozu vzdělávacího centra).

Venkovní prostory - nejlépe zahrada s možností volného pohybu a s možností vybudování např. záhonků a dalšího vybavení vhodného pro děti.

Toalety přizpůsobené dětem nebo vybavené stupínky či dětskými záchodovými prkénky.

V připraveném prostředí pro děti nenajdeme žádný stůl či velkou židli pro průvodce. Ti mohou během pracovního cyklu využívat pozorovací židličky, pro potřebu záznamů využívají např. polici, kam si odkládají své zápisy. V průběhu pracovního cyklu se nevěnují žádné jiné činnosti než pozorování nebo práci s dětmi. K účelům administrativy a dalších činností pedagoga slouží kancelář.

Zařízení prostředí vždy záleží na konkrétním prostoru, který bude ke vzdělávání dětí sloužit a je třeba ho přizpůsobit možnostem, které prostory poskytují s ohledem na výše uvedené vybavení. V některých případech můžeme vše umístit do jednoho velkého prostoru, jindy je třeba počítat s více místnostmi, do kterých rozmístíme potřebné vybavení.

10.2 Metodické oblasti v prostředí třídy

Praktický život – materiály každodenní potřeby, trénování obecných dovedností, chůze po elipse, cvičení ticha

Smyslová výchova – vědecky navržené pomůcky, které rozvíjí a tříbí jednotlivé smysly

Matematika – pomůcky specializované na počítání (zahrnují jak počítání do deseti, tak základní početní operace, slovní úlohy, číslice)

Jazyková výchova – oblast určená pro rozvoj mluveného projevu, psaní a čtení.

Kulturní oblast – svět kolem nás (biologie, zeměpis, historie, výtvarná, hudební a pohybová výchova)

10.3 Obecné zásady při vybavování vzdělávacího centra s montessori prvky

Pomůcky:

Většinu materiálů na praktický život nebo oblast kultury si vytváří každý průvodce ve třídě sám. Shání se podle možností v klasických domácích potřebách či obchodech s nábytkem nebo výtvarnými potřebami. Při výběru všech materiálů je důležité, aby byly opravdové, funkční, lehké a rozbitné. (např. skleněný džbánek, porcelánová miska atd)

Každý kus je třeba vyzkoušet, aby byl vhodný pro manipulaci do malých dětských rukou. Některé pomůcky na praktický život nebo z oblasti kultury si připravuje každý průvodce sám. Seznam pomůcek a aktivit získává průvodce na montessori kurzu či výcviku.

Většinu pomůcek praktického života nakupujeme v klasických obchodech s domácími potřebami nebo s nábytkem (džbánky, tácky, košíčky...). Pomůcky na oblast kultury jako je tvoření a výtvarná výchova pořizujeme v obchodech s výtvarnými potřebami nebo v galanteriích (vyšívání apod.)

Každou pomůcku je třeba před použitím vyzkoušet, aby dobře padla do malých dětských rukou a dobře se s ní manipulovalo.

Z jednotlivých materiálů potom vznikají celé pomůcky, které mají děti připravené na táccích tak, aby s nimi mohli rovnou pracovat. Na každém tácku je připravené vždy jen to, co děti k jednotlivé činnosti potřebují.

Některé vybavení se vyrábí přímo na míru dětem a prostředí např: praní prádla.

Většinu hotových pomůcek z oblasti Matematiky, Smyslové výchovy a Jazyka nakupujeme v montessori e-shopech. Kvalita vybavení montessori prostředí je také závislá na aktuální finanční situaci každého zařízení. (nákup originálních nebo neoriginálních pomůcek apod.) Neoriginální pomůcky nebývají vždy přesné a mají nižší životnost, než pomůcky originální. Jsou ale o mnoho levnější. Kromě kvality je zde velký rozdíl i po finanční stránce. Při pořizování pomůcek bez předchozí zkušenosti doporučujeme obrátit se na odborníka, který má již s nákupem pomůcek zkušenosti a dokáže poradit, kde je možná sehnat kvalitní pomůcky za odpovídající cenu, popř. využít zkušeností metodika

Velký důraz klademe na správnou velikost otevřených polic, tak, aby se do nich vešly veškeré materiály, a přitom byly přizpůsobené výšce dětí. Do polic by se měly vejít všechny materiály i pomůcky a jednotlivé metodické oblasti na sebe musí navazovat.

Kuchyňská linka:

Kuchyňku i dřezu je třeba vyrobit na míru tak, aby se vešla do vybraného prostoru a zároveň byla dost prostorná a vyhovovala velikosti dětí. Děti používají kuchyňku kdykoliv během dne samostatně a nepotřebují k tomu dospělého.

Pokud nemáme ve třídě k dispozici umyvadlo na mytí rukou, je možné umístit do kuchyňské linky dva dřezy - jeden na přípravu svačinek a potravin a mytí nádobí, druhý pro potřebu hygieny a úklidových činností.

Pokud nemáme v prostředí možnost tekoucí vody, můžeme si pro potřeby mytí nádobí vyrobit na míru dětský mycí pult s dostatečně velkými miskami, do kterých doplňujeme potřebné množství vody.

V kuchyňce by měly mít děti připravené v malém množství mycí prostředky, odkapávač, ručník a utěrku, aby po sobě mohly samy umýt talíř po svačině nebo štětec po tvoření.

Šatna:

Obrázek 13- šatna

Pro lepší **samostatnost** dětí se doporučuje pořídit do šatny každému dítěti kromě vlastního věšáku na bundu a vlastní poličky na boty i košíčky či police na náhradní oblečení do třídy a oblečení na ven.

Ve třídách s montessori prvky, můžeme najít i jiné než originální montessori materiály. Většinou využíváme didaktické materiály jako puzzle, skládačky, didaktické hry. Najít v policích můžeme ale i společenské hry nebo stavebnice, jejichž využití je také nutné **přizpůsobit montessori principům:**

- Montessori pedagogika vychází z reality, proto dbáme na to, aby obrázky na puzzle nebo v knihách odpovídali co nejvíce realitě.
- Neoriginální materiály jako didaktické hračky a pomůcky vždy připravíme do police na tácek nebo do košíčku a dbáme na to, aby jedna didaktická pomůcka nenabízela více aktivit najednou (např. počítání, barvy a číslice).

- Při využití stavebnic v montessori prostředí připravíme dětem do košíčku nebo na táce jen takové množství, ze kterého je možné něco sestavit a dítě nemusí hledat dílky ve velkých krabicích a je schopné stavebnici opět jednoduše uklidit.
- Limitujeme množství.
- Didaktický materiál obměňujeme podle toho, jak s ním děti často pracují. Pokud již o připravený materiál nejeví zájem, obměníme ho nebo vyměníme za jiný.
- Stále dbáme na heslo: Méně znamená více.
- Místo do krabic uložíme všechny materiály do polic tak, aby si dítě mohlo věc vzít a opět vrátit na své místo.
- Vše je přehledné a srovnané v policích tak, aby dítě na první pohled vidělo celou aktivitu.
- Výtvarné aktivity připravujeme také na tácky jako individuální činnost a připravíme vždy jen to, co bude dítě k danému tvoření potřebovat.

Obrázek 14- možnost, jak připravit stavebnici formou montessori principů

U montessori prostředí také platí, že „nikdy není hotovo“ – neboli pedagogové (průvodci) musí stále reagovat na věk, schopnosti a počet dětí ve třídě. Zejména oblast Kultury, Jazyka a Praktického života je třeba velice často obměňovat, aby byly materiály a činnosti pro děti stále nové, lákavé a podnětné, korespondovali např. s ročním obdobím, potřebami a znalostmi dětí.

V našem projektu jsme byli limitovaní rozpočtem na pomůcky a výtvarné potřeby. Protože v době realizace prostředí nebylo ještě zcela jasné, jak staré děti nastoupí, bylo nutné počítat se všemi alternativami a nezapomenout na žádnou pomůcku, která je pro děti předškolního věku důležitá.

Současně jsme si nechali část finančních prostředků, které byly využity v průběhu realizace. To nám umožnilo flexibilně reagovat na potřeby dětí, které v daný okamžik centrum navštěvovaly.

11 ADAPTACE DĚTÍ V MONTESSORI PROSTŘEDÍ

Adaptace dětí na nové prostředí vzdělávacího centra je nedílnou součástí přípravy dítěte na pravidelnou docházku do předškolního zařízení. Prostředí montessori třídy se znatelně liší od prostředí, které má dítě doma. Fungují zde jiná pravidla, dítě zde najde nové aktivity a materiály. Potřebuje zvyknout na nový denní řád (vstávání, odchod domů), na nový kolektiv a nové průvodce. Proto je důležité, seznamovat děti s prostředím, pravidly a jeho fungováním postupně.

Při adaptaci je důležité, aby se dítě cítilo ve třídě bezpečně. Bezpečně se dítě cítí, pokud důvěřuje dospělému, zná pravidla v prostředí a pokud probíhá respektující komunikace. Teprve potom můžeme očekávat, že dítě bude schopné vybrat si a dokončit svoji práci a soustředit se na ni.

První týden by se doba pobytu ve třídě měla pohybovat 90 min. Do této doby patří už čas strávený převlékáním v šatně. Délku adaptace je samozřejmě potřeba přizpůsobit možnostem rodičů a schopnostem dítěte. Doba délky pobytu ve třídě se postupně prodlužuje. Záleží na tom, jak se dítěti daří a jak si na nový denní řád zvyká, a jak zvládá odloučení od rodiny.

Před nástupem do montessori zařízení je třeba rodičům detailně a včas vysvětlit, proč je důležité, aby si dítě na docházku zvykalo postupně a připravit je na skutečnost, že první dny po nástupu dítěte do předškolního zařízení bude potřeba jejich spolupráce a časová flexibilita. Rodičům můžeme před začátkem docházky dítěte doporučit, jak mohou dítě na příchod do vzdělávacího centra připravit (např. samostatné oblékání, příprava na stolování, pravidelný denní režim, návštěvy prarodičů či známých bez přítomnosti rodičů, aby si děti zvykly i na jiné dospělé osoby apod.).

11.1 Co je třeba dodržet při prvním dni docházky dítěte ve vzdělávacím centru

- Zjistit si předem jméno dítěte, abychom ho mohli rovnou oslovit jménem. Dítě má pak pocít důležitosti.
- Zdvořile dítě a rodiče přivítat, podat si ruku s rodiči, poté s dítětem.
- Představit se dítěti a říci mu, jak mě může oslovovat. Na stejnou otázku se mohu zeptat i dítěte.
- Ukázat dítěti, kde má připravené místo v šatně.
- Nechat dítě s rodičem rozloučit a vysvětlit mu, kdy se rodiče vrátí.

- Představit nové dítě ostatním ve třídě.
- Provést dítě prostředím, nechat ho prohlédnout si prostředí třídy, ukážeme mu, kde si může umýt ruce, kde je toaleta, kde svačíme.
- Pokud se mu nějaká pomůcka líbí a má o ni zájem, můžeme zkusit první prezentaci.
- Netlačíme na dítě, pokud chce první dny pouze pozorovat. Můžeme mu v tomto případě nabídnout činnost, kterou už zná např. prohlížení knih, pomoc s přípravou svačiny, malování apod. Pokud dítě odmítne, je to v pořádku.
- Každé dítě potřebuje jinak dlouhý čas, než je schopné a ochotné zapojit se do kolektivu a přijmout jeho pravidla.
- První dny je třeba dítě hodně pozorovat, všimnout si toho, jak se zapojuje do kolektivu, zda je spíše introvertní nebo extrovertní, zda zvládne oslovit ostatní děti nebo dospělého, co si vybírá za první aktivity atd. Je také dobré se dítěte zeptat, co má rádo, co ho baví a podle toho mu nabízet první aktivity. Zásahujeme pouze v nejnnutnějších případech (např. pokud někomu ubližuje, chová se neopatrně k pomůckám, běhá atd.).
- Pro některé děti může být velkou novinkou i to, že je potřeba někdy počkat, než bude dospělý mít možnost se mu věnovat. Dítě ale musí vědět, že čekání je v pořádku a vždy se na něj dostane řada.

11.2 Obecná montessori pravidla

Pro správné fungování dítěte v kolektivu a pro správné fungování třídy s montessori prvky je nutné, aby na začátku docházky bylo každé dítě seznámeno s následujícími pravidly:

- Provedeme dítě prvními Zdvořilostními leklemi: ukážeme dítěti, jak chodíme po třídě (pomalu, obcházíme koberečky atd), jak zavřeme a otevřeme dveře, jak nosíme předměty apod.
- Ukážeme dítěti, že předměty nosíme oběma rukama nebo po jedné části, pokud nejsou na tácku.
- Pracujeme jen s jednou pomůckou (pokud pomůcka nemá možnost kombinace s další pomůckou).
- Pomůcku po skončení práce hned vracíme zpět na své místo do police.

- Naučíme dítě, že s pomůckou pracuje na stole nebo na koberečku.
- Ukážeme, jak po sobě uklidíme a kde najde úklidový koutek.
- Naučíme dítě, jak rozmotáme a přenášíme kobereček potřebný pro práci s pomůckou.
- Seznámíme dítě se skutečností, jak nás může oslovit, pokud s někým pracujeme nebo hovoříme (např. dítě nám mlčky položí ruku na rameno a čeká, dokud se mu dospělý nebude moc věnovat. Stejně se chovají i průvodci k dítěti, které pracuje.)

Pedagog dává za začátku hodně zdvořilostních lekcí a hodně prvních jednoduchých prezentací, většinou z oblasti Praktického života

11.3 Interní pravidla třídy

Dítě si postupně osvojuje i tato pravidla (ty je třeba přizpůsobit potřebám v každém vzdělávacím zařízení):

Hygiena:

- Po příchodu z domova, před jídlem a po WC si umýváme ruce.
- Používáme mýdlo a ručník.
- Splachujeme WC.
- Převlékáme se do čistého oblečení.
- Smrkáme do kapesníku.
- Používáme toaletní papír.

Se všemi pravidly seznamujeme děti postupně podle toho, jak potřebujeme. Na začátku je důležité, aby dítě dostalo dostatek svobody a nemělo pocit, že je stále svazováno pravidly (Pokud např. vidíme, že dítě chodí po třídě a šlápne někomu na kobereček s pomůckou, přijdeme k dítěti a seznámíme ho díky Zdvořilostní lekci se skutečností, jak obcházíme koberečky, abychom nepoškodili pomůcku, se kterou děti pracují. Hned předvedeme, jak kobereček obejdeme a vyzveme dítě k opakování.)

Někteří průvodci volí také **společně sepsaná pravidla třídy**, která jsou všem stále na očích. Pravidla třídy vznikají ve spolupráci s dětmi. Pokud se pro tuto činnost rozhodneme, je třeba, aby celá skupina

s danými pravidly souhlasila a podílela se na jejich tvorbě. Pokud pravidla vycházejí z potřeb dětí, je předpokladatelné, že je budou lépe dodržovat. Pravidla vždy píšeme tak, aby byla pozitivně a jasně formulována.

Základní pravidla, která může průvodce s dětmi sepsat, mohou být následující:

- Chodím pomalu.
- Chováme se k sobě hezky.
- Neruším ostatní při hraní nebo při práci.
- Pracuji u stolu nebo na koberečku.
- Pracuji až poté, co mi dospělý předvede, jak se s pomůckou zachází.
- Pracuji nebo si hraju jen s jednou věcí.
- Zacházím s pomůckami opatrně.
- Po ukončení práce jí vrátím zpět na své původní místo.
- Věci nosím po jedné.
- Mluvím tak, abych nerušil ostatní.
- Vždy po sobě uklízím.
- Pokud potřebuji, řeknu si o pomoc.
- Používám prosím a děkuji.
- Vzájemně se zdravíme.
- Pomáháme si apod.

Děti se pravidla učí velice rychle, cítí se v nich bezpečně, protože přirozeně potřebují jasné a smysluplné hranice. Pokud přijde v průběhu roku do třídy dítě nové, s pravidly ho společně seznámíme.

Pokud je dané pravidlo dítě poruší, je potřeba si ho znovu, pozitivní formou připomenout.

11.4 Další pravidla správné adaptace

Ke zdravé adaptaci dítěte patří samozřejmě i pláč. I s touto skutečností je třeba umět pracovat a ošetřit díky respektující komunikaci a empatické reakci emoce dítěte. Pokud dítě pláče, můžeme se zeptat, co by mu pomohlo. Podpoříme jeho emoci v tom, že je v pořádku a každý je někdy smutný. V žádném případě emoce dítěte nepotlačujeme ani nebagatelizujeme. I to nám pomůže vybudovat si mezi dítětem důvěru, která je tak potřebná pro budoucí rozvoj a spolupráci dítěte. Dítě získá pocit, že mu rozumíme, chápeme jeho problémy, a že je ono samo v pořádku. Tímto způsobem se také naučí o svých pocitech lépe komunikovat a bude schopné nám sdělit, co ho trápí. Bude se cítit jistě a bezpečně. Pro práci s dětmi z naší cílové skupiny je důvěra a otevřenost velice důležitá.

Ze začátku nabízíme dítěti jednoduché pomůcky Praktického života, které bývají dítěti blízké. Proto říkáme, že Praktický život je most mezi domácím prostředím a školkou. Jde nám o to, aby dítě nabízenou aktivitu zvládlo a cítilo se úspěšné. To ho potom motivuje k práci s dalšími materiály. Podporujeme ho v každém jeho úspěchu.

Sledujeme také dítě, jak pracuje s chybou. Jak se chová, pokud něco rozlije, rozbije nebo se mu něco nepodaří. Jeho reakce nám může dát zpětnou vazbu na komunikaci, na kterou je zvyklé z domova. Pokud dítě např. při práci s trychtýřem rozlije vodu, dovedeme ho do uklízacího koutku, kde najde hadr, ukážeme, jak může vodu usušit a kam patří mokrý hadřík. Úklid se potom stává součástí dané aktivity a dítě samostatnější a jistější.

Je samozřejmě nutné, **nastavit dítěti hranici,** pokud vodu vylévá schválně. Důsledek v rámci úklidu následuje pokaždé, ale dítě potřebuje slyšet, že jeho zacházení s touto pomůckou není v pořádku. Znovu mu ukážeme, jak s pomůckou zacházíme. Pokud dítě nesprávné chování opakuje, je třeba mu pomůcku odebrat a naše chování zdůvodnit. Dítě také potřebuje slyšet, že si pomůcku může zkusit vzít opět příště, ale je třeba, aby s ní zacházelo správně – podle našich prezentací.

Takto postupně nastavujeme hranici svobody a odpovědnosti.

- Při správně vedené adaptaci má dítě větší předpoklady k tomu, cítit se ve třídě bezpečně a vykonávat smysluplnou práci.

Adaptační doba a sled pravidel, které dětem předáváme, jsou individuální u každého dítěte.

“Adaptace není nic jiného než zrození sociálního života jako takového” Marie Montessori

12 POZOROVÁNÍ A ZÁZNAMOVÉ ARCHY

12.1 Pozorování

V montessori pedagogice je pozorování klíčovým uměním pedagoga.

Dobré pozorování, je klíčové pro porozumění dítěti a individualizaci obecně. Při objektivním pozorování mohou vyčíst z chování dítěte a konkrétní práci s pomůckou, zda má dítě nějaký problém (např. v oblasti jemné motoriky), v čem potřebuje podpořit nebo co mu nabídnout za další vhodnou aktivitu.

U dítěte pozorujeme:

- schopnost soustředění se na danou činnost a celková délka soustředění
- manipulaci s pomůckou a její využití (tzv. smysluplná práce)
- míru samostatnosti ve výběru i úklidu pomůcky
- schopnost spolupráce a komunikace s vrstevníky
- počet aktivit za den
- délka odpočinku

Při práci s pomůckou podle jejího typu sledujeme:

- úroveň jemné a hrubé motoriky
- špetkový úchop (pokud pomůcka nabízí)
- koordinaci pohybů
- orientaci v prostředí (při hraní vzdálenostních her)
- schopnost opravit chybu
- dobu soustředění

Objektivní pozorování je velice náročná dovednost, kterou je třeba pečlivě trénovat. Důležité je, zapisovat si pouze to, co vidím a nepřidávat do svého objektivního pozorování žádné další informace, pocity nebo domněnky.

Dovednost správného objektivního pozorování by se měl každý pedagog naučit na odpovídajícím montessori výcviku, případně existují jednorázové kurzy se zahraničními lektory, kde získá každý účastník návod, jak a co správně pozorovat a jak si vést pozorovací záznamy.

Při prováděném pozorování je nutné si poté zapsat:

„Co vidím“, „co si myslím, že vidím“ a „návrhy na řešení“ situace, kterou sleduji.

Pro správnou přípravu individuálních plánů pro každé dítě je dobré, vyhradit si denně alespoň 10min na krátké pozorování daného dítěte a zaměřit se na oblast, kterou potřebujeme řešit. (např. koordinace pohybů při určité aktivitě).

Při pozorování můžeme například zjistit, že dítě nedrží správně psací náčiní. Na základě této informace mu nabídneme jiné pomůcky, které dítě připraví pomocí špetkového úchopu na správné držení tužky (např. přendávání lžičkou, válečky s úchyty apod.) Při práci s těmito pomůckami dbáme na to, aby dítě trénovalo správný úchop, který daná pomůcka nabízí.

12.2 Hodnocení dětí a zpětná vazba

Specifický je také přístup k hodnocení dětí dospělými. V montessori pedagogice se snažíme, aby zájem o danou činnost vycházel z vnitřní motivace dítěte. Není tedy žádoucí, aby s aktivitami pracovalo za odměnu nebo za uznání dospělého. Taková práce potom není vykonávána s radostí a potřebnou trpělivostí, ale právě pouze pro uznání. Děti se většinou v dané aktivitě neposouvají dále.

Zpětná vazba je ale samozřejmě něco, co je pro dítě žádoucí. Pokud tedy dítě oceníme, spíše popisujeme činnost a úsilí, které muselo při práci vynaložit. Můžeme se dítěte zeptat na jeho vlastní názor, jak je se svou prací spokojeno, zda se mu obrázek líbí, nechat si pospat, co je na obrázku namalované. Pokud dítě pracuje s pomůckou a poprvé zavázalo tkaničky, je vhodné opět popsat, co se mu povedlo. Jak oceňujeme jeho vůli, kolik mu to zabralo času a nabídnout mu další aktivity, kde může svou novou zkušenost zúročit. Odpoledne tedy může pomoci zavázat tkaničky na botách svým kamarádům. Tato užitečná pomoc ostatním bývá pro dítě tou největší odměnou a motivací.

Nehodnotíme tedy děti kvantifikovanými a subjektivními měřítky. I pozitivní motivace (např: ty jsi nejlepší malířka) totiž může později u dítěte vyvolat stres nebo psychické bloky, pokud se snaží naplnit naše představy.

Dobře podaná zpětná vazba může být pro děti velkou motivací pokračovat ve svém úsilí dále.

Do rozvoje dítěte samozřejmě patří i **zpětná vazba na neveselé události**, které může dítě potkat. Nebojme se tedy sdílet s dětmi i to špatné, hovořit společně o situacích, které nás potkali. Pokud dítěti poskytneme správnou zpětnou vazbu s porozuměním jeho situace, vybudujeme si velice rychle mezi sebou důvěru. Dítě pocítí, že ho chápeme, jsme na jeho straně a nesoudíme ho. Nebojme se i my ukázat dětem svoji radost nebo svůj smutek. Hovoříme společně o svých pocitech a emocích.

Tento respektující přístup je velkým pomocníkem v komunikaci a sblížení s dětmi nejen ze sociálně slabých rodin. Pokud cítíme, že nás někdo chápe a rozumí nám, cítíme se v bezpečí. Takové dítě, které se cítí bezpečně a jistě má lepší předpoklady k tomu, že se bude lépe soustředit na danou aktivitu, které potom povede k rozvoji jeho kognitivních funkcí a dalších dovedností.

12.3 Záznamové archy a portfolia

Vedení záznamů o dítěti: Záznamové a hodnotící archy, je potřeba vést pro každé dítě, které projde vzdělávacím zařízením, a to nejen typu montessori. V montessori pedagogice jsou záznamové archy neoddelitelnou součástí práce průvodců. **V rámci inkluzivního vzdělávání bychom se měli oprostít od porovnávání dětí:** v hodnocení by mělo být zaznamenány posuny a pokroky a konkrétní dovednosti.

Záznamové archy v žádném případě neslouží k porovnávání dětí, ale k tomu, aby byl průvodce schopný naplánovat danému dítěti správné a stimulující činnosti. Každé dítě má tedy plán lekcí a prezentací na celý týden, podle kterého mu průvodce nabízí aktivity.

Při práci s dětmi je užitečné si vést také **portfolio** – jeho součástí jsou nejrůznější výkresy, výrobky, a informace o tom, jak se dítě v předškolním zařízení rozvíjí. Portfolio nám je v tomto velkým zdrojem informací. **Portfolio tedy slouží jako informace o postupech a pokrocích dítěte.** Vidíme zde stav dítěte na začátku docházky a při opuštění školního zařízení.

Portfolio můžeme použít i při komunikaci s rodiči, kteří na jeho základě uvidí, jak se jejich dítě vyvíjí.

Pro montessori učitele je také nezbytností vést si tzv. **plány lekcí**, ve kterém každému dítěti naplánuje podle jeho věku a zkušeností s materiálem další navazující pomůcky, kterými dítě posune dál. Je také potřeba si zaznamenávat, jak dítě danou prezentaci sledovalo, jak ji zvládlo opakovat, zda se soustředilo atd. Na základě těchto poznatků potom plánuje průvodce další prezentace a cvičení.

5. třída					
datum 14. - 18. 2. 22					
praktický život Zapínací rám - přezky Čistění boty - péřová roba - lodičování Opak. z min. školy - zap. rám - přendování kluzování ZVOD. LÉČE - jak posádku o vízu	výtvarná výchova stříhání lodi (vzory) Měření s barev střih Tvoř - natýr tupěje	smyslová výchova červené tře - vzdál. nos čichová klobouč Opak. z min. školy Třmenování barev + opětky do prostředí Karb. (K+EV) 3k - roba, nos	zeměpis Sst. loba - kózy kontinenty meze	matematika -	jazyková výchova Kovové tvary d. přezky Jazyk. karty ✓ dopr. prostřed oprávně trén. klop. trén. klop!

Obrázek 15- plán lekce

Do záznamů dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí si můžeme navíc také zaznamenat:

- rodinnou situaci
- z jakého prostředí dítě pochází
- jaké u něj pozorujeme zájmy
- vztahy v kolektivu
- celkové chování (zda je spíše uzavřené, komunikativní, pozorujeme agresi atd.)

Zdroj: Metodika CKP (Brožura: Inkluze a integrace, Irena Kašparová a spol.)

Na základě těchto informací můžeme lépe identifikovat původ případného náročného chování.

„Přestože příčiny náročného chování mohou pramenit z různých prostředí, potřeby dětí jsou ve všech prostředích identické. Potřeba naplnění základních lidských potřeb je vlastní všem lidem. Tato skutečnost je klíčovým východiskem pro podporu duševního zdraví ve škole. Stres, který nenaplnění základních lidských potřeb působí, má na děti z důvodu jejich vyvíjející se psychiky výrazně negativnější dopad než na dospělé. Dlouhodobé či opakované prožívání nenaplnění základních lidských potřeb v raném věku, způsobuje vývojové trauma, které způsobuje z pohledu realizované intervence to nejdůležitější.

Je-li škola prostředím, které dítěti dává jistotu, je strukturované a předvídatelné, nabízí přijetí uznání a úctu ze strany spolužáků i vyučujících, vytváří vhodné podmínky pro učení ze všech dětí, i těch, jejichž základní potřeby nejsou naplňovány v prostředí rodiny.“

Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: [Metodické-doporuceni_pristupy-k-narocnemu-chovani_11-10-2021.pdf\(csicr.cz\)](#)

Montessori pedagogika přirozeně nabízí uspokojení těchto lidských potřeb, a jak již bylo uvedeno výše, dětem toto prostředí prospívá a stávají se přirozeně klidnějšími, jistějšími a sebevědomějšími.

Tabulka 2- důležitost záznamových archů

Při přijímání dítěte (chlapec, 5 let) nám byla oznámena skutečnost, že dítě pochází z neúplné rodiny, kdy je jeden z rodičů /matka/ v nápravném zařízení a dítě není zvyklé se s rodičem vídat. Ze záznamů vyčteme, že si dítě ve vzdělávacím centru vede dobře, zvládne pracovat několik minut s vybranou pomůckou, zvládne ji uklidit, rádo tvoří a maluje, komunikuje s vrstevníky, dokáže si říci o pomoc, rádo si povídá s dospělými atd. Po návštěvě rodiče v nápravném zařízení, ale sledujeme u dítěte změnu: dítě téměř nekomunikuje, straní se kolektivu, nepracuje s oblíbenými nabízenými aktivitami, cítí se nejistě. Tento stav trvá zhruba 2–3 dny, než se vrátí chování dítěte do normálního stavu.

Pokud víme, co tomuto chování přecházelo, můžeme s dítětem citlivě pracovat. Víme, proč je nejistě, proč nekomunikuje a můžeme ho podpořit, případně zjistit u rodinných příslušníků, jak dítě návštěvu vnímalo, jak se cítilo, zda se těšilo, jak zvládlo rozloučení apod. Pokud dítě cítí, že mu rozumíme a dáme mu prostor a dostatek času, aby celou novou situaci zpracovalo, můžeme se potom rychleji vrátit ke svým zaběhnutým zvyklostem.

Děti obecně jsou citlivé na změny, mají rády svůj řád a rituály. Jakákoliv nestandartní situace může nepříznivě ovlivnit jejich schopnost soustředit se.

Děti z naší CS mohou někdy vykazovat právě z těchto důvodů (těžká rodinná situace, špatné bytové podmínky atd.) nestandartní chování. Můžeme se setkat díky tomu i s různými odchylkami ve vývoji např. v oblasti řečových dovedností, manuálních schopností, hygienických návyků, kognitivních znalostí apod., se kterými je potřeba při vzdělávání pracovat a brát na ně ohled.

Právě na základě těchto zápisů je možné některým problémovým situacím předcházet nebo na ně dítě předem připravit.

Pokud sledujeme, že dítě projevuje třeba známky agrese, chová se nevhodně k ostatním a z našich záznamových archů vyčteme, že se situace nezlepšuje, využijeme pro zlepšení chování dítěte Zdvořilostní lekce, při kterých dáváme dítěti a celé skupině vzor, jak se chovat v určitých situacích nebo jak správně zacházet s věcmi. (Popsáno v kapitole Praktický život). Pokud Zdvořilostní lekce u dítěte ani po opakování nefungují, je nezbytné celou situaci konzultovat s rodiči a zjistit příčinu tohoto nestandartního chování.

13 PRAKTICKÉ ZAVÁDĚNÍ MONTESSORI PRINCIPŮ, PŘIZPŮSOBENÝCH KOMUNITĚ DĚTÍ ZE SOCIÁLNĚ SLABÝCH RODIN

Dítě do 3 let absorbuje vše z prostředí, tedy hlavně ze své primární rodiny. Proto je potřeba připravit dětem doma dobré prostředí a být mu správným vzorem tak, aby se mohlo zdravě vyvíjet. Dále dítěti předáváme to, co je důležité v naší rodině a kultuře.

Cokoliv, co dítě zažije, se stává jeho součástí. Montessori má vizi pro lepší a harmonický svět. Proto v montessori předškolních zařízeních vytváříme podmínky, proto, aby dítě mohlo žít v harmonické společnosti.

Díky pozorování a znalosti prostředí, ze kterého děti pocházejí, můžeme aktuálně reagovat na potřeby a dovednosti naší CS, které potřebují trénovat a přizpůsobovat pomůcky a jednotlivé aktivity jejich schopnostem a potřebám.

Zavádění montessori principů do výuky této skupiny dětí probíhá stejným způsobem jako u dětí z rodin z majoritních, jelikož všechny děti mají stejné lidské tendence, senzitivní fáze a potřeby, které je třeba naplnit.

Může se ale stát, že díky nesprávným podmínkám pro vývoj nemají některé děti z této CS část svých potřeb naplněných nebo nemohly naplno rozvinout svůj dosavadní potenciál. Důvodem mohou být nevhodné podmínky bydlení v rodině, nevhodná komunikace dospělých s dětmi, špatné rodinné vzory nebo nedostatek správných podnětů a příležitostí, aby si děti některé dovednosti lépe osvojily.

Na základě zkušeností s prací s dětmi z této CS víme, že některé děti ze sociálně vyloučených lokalit nesplňují při nástupu do předškolního zařízení předpoklady určené pro správný a zdravý rozvoj, a nesplňují požadavky pro přijetí do klasické mateřské a základní školy.

Je třeba jim tedy některé pomůcky, aktivity a tempo učení přizpůsobit.

V začátcích vzdělávání montessori metodou je třeba důsledně dodržovat a předávat dětem správné mravní hodnoty, vzory chování a přistupovat k nim s respektem a dostatečnou empatií, ale vyžadovat také důslednost při dodržování pravidel.

13.1 Zkušenosti a pokroky v průběhu adaptace s naší cílovou skupinou

Průběh adaptace

V průběhu 3 let, kdy jsme projekt realizovali, byla u nás **adaptace nově příchozích dětí téměř na denním pořádku**. Částečnou adaptací si také procházely děti, které přišly třeba jen 3x za měsíc. Těmto dětem tedy bylo potřeba opakovat nová pravidla třídy, učit je znovu zacházet s předměty, pohybovat se ve třídě, naučit je čekat apod.

V naší komunitě většinou s adaptací nenastaly žádné závažnější překážky. Naopak si **děti v prostředí velice rychle zvykaly a brzy si osvojily základní pravidla třídy**. Bylo vidět, že jim řád a pořádek maximálně vyhovují a užívají si nerušený čas, který mají na jednotlivé činnosti.

Na začátku docházky bylo třeba dát dětem jasný rámec pravidel, začít postupně, s jasnými pravidly a smysluplnými informacemi. Bylo potřeba najít hranici, kterou dokázaly první dny respektovat. Samozřejmostí bylo naučit děti poděkovat, poprosit, požádat o pomoc. Při zavádění montessori principů jsme se řídily adaptačními pravidly uvedenými v kapitole výše, které dětem pomohly rychle zjistit, jak funguje třída.

Montessori pravidla velice pomohla v rychlejší nastavení a respektování pravidel třídy a kolektivu. Děti se díky jasným hranicím rychleji naučí, co „se po nich chce“, než kdyby ve třídě vládl chaos a každý si dělal, co chce.

Neumíme si představit, jak by to ve třídě vypadalo, pokud by děti za naší CS měly k dispozici několik druhů hraček, které by byly naskládány klasicky v krabicích. Úklid a dodržování pořádku by potom byl pro dítě velice složitý.

V učení dětí také pomohl jednotný postup při prezentaci pomůcek.

První úspěchy:

Samostatný výběr pomůcky:

První dny bylo úspěchem, pokud si děti samostatně vybraly aktivitu, přenesly si ji na stůl nebo kobereček a začaly s ní pracovat.

V tomto dětem velice pomáhá jasný řád a pořádek v policích, denní řád a přesné prezentace pomůcek od průvodců.

Úklid po tvoření:

Při učení dětí úklidu je třeba stálých trpělivých prezentací od průvodců: jak správně zametat, jak vyždímat hadr, jak používáme mop apod. Úklid se potom stane součástí dané aktivity a děti ho vykonávají automaticky.

Po prvních výtvarných aktivitách bylo nutné provést děti procesem úklidu. Některé neměly s úklidem žádné zkušenosti a bylo třeba je seznámit s tím, proč a jak uklízet. Pokud děti zkušenosti s úklidem měly, uklízely jen „na oko“, aby uspokojily dospělé.

Obrázek 16 - samostatný úklid

Další dny už byly na základě naší pomoci a ukázky schopné samostatně uklidit třeba pár kapek barvy. Samy si došly pro hadr a zase ho vrátily zpět. Úklid nebyl vůbec dokonalý, ale šlo hlavně o to, vybudovat u těchto dětí správné návyky při úklidu. Po několika týdnech braly úklid jako součást své práce a přestaly tyto aktivity oddělovat.

Stolování:

Při stolování nebyly některé děti vůbec zvyklé prostírat na stůl, jíst příborem, nalít si pití do skleničky. Trvalo jim dlouho, než se naučily jíst nad talířem, používat příbor, namazat si chleba, nalít si pití a uklidit po sobě. I když je mytí nádobí velice bavilo, musely jsme je na tuto skutečnost upozorňovat.

Jídlo si hromadily na talířích, a pak ho vyhazovaly. Děti jsme postupně učily nandat si jen takové množství, které jsou schopné sníst. Naučily se, že nemají nedostatek a mají možnost si jídlo přidat. V žádném případě nepodporujeme vyhazování jídla.

Naučily se také rozdělit se s ostatními a býti v jídlu ohleduplní. Nyní už dokážou odhadnout velikost svého hladu a nandat si úměrně velkou porci. Na úklid už děti téměř neupozorňujeme. Příprava svačinky se stala součástí jejich dne.

Obrázek 17 - stolování

Oblékání:

Při oblékání bylo nejprve důležité naučit děti říci si o pomoc, pokud to při oblékání potřebovaly. Dostalo se jim podpory v tom, aby vytrvaly v dané činnosti a zkoušely ji opakovat (např. zapnutí zipu). K nácviku oblékání slouží také přímo některé pomůcky Praktického života, které jsou v oblasti oblékání velkým pomocníkem (např. rám se zipem). Postupně byly děti vybízeny, aby vyzkoušely samy svléknout bundu třeba s malou dopomocí. Učily jsme je triky při oblékání mikiny nebo bundy. Dnes, když jdeme ven, jsou některé děti schopné obléci nejen sebe, ale pomoci i ostatním.

Obrázek 18 - samostatné oblékání

Pochopení významu a smyslu pomůcek:

Zhruba 3 měsíce trvalo, než děti pochopily smysl pomůcek praktického života – např. na pomůčkách si natrénovaly ždímání houby a stejnou dovednost potom použily při mytí nádobí houbičkou. S některými pomůčkami si ze začátku hrály. Např. při **přelévání vody** předváděly děti pití kávy, vaření atd. Vraceli jsme je tedy do reality a znovu opakovaly, jakou činnost právě děláme např: Připomíná ti to, jako když si naléváš kávu do hrnku? My tady ale máme jen vodu. Ukážu ti, jak tuto vodu přelijeme do druhého džbánu.

Těmito názornými jazykovými i praktickými lekcemi ukazujeme dětem, jakou činnost opravdu děláme. Můžeme je potom dále motivovat, aby zkusily nalít vodu co nejpomaleji, nebo bez toho, aby ukápla jediná kapka atd. Děti se takto začnou na svou činnost lépe soustředit a skrze vlastní soustředění se dostávají k vlastnímu já a postupně mizí různé odchylky.

Důležité ze strany průvodce je děti svou prezentací připoutat k dané pomůcce a nalákat je k opakování činnosti. Správná prezentace, která dítě zaujme, může být někdy téměř malou hereckou etudou.

Soustředění:

Díky cvičením uvedeným výše, se také postupně prodlužovala doba soustředění. Ze začátku vydržely děti maximálně minutu. Jakmile něco vysypaly, nebo je činnost na první pohled nezaujala, odcházely si

vzít něco jiného. Teď už mají úklid jakou součást svojí práce a jsou schopné sledovat a opakovat prezentaci mnohem přesněji. Doba soustředění se prodloužila na více minut. (Tato doba je samozřejmě u každého dítěte velice individuální.)

K prodloužení délky soustředění pomohla dětem denní rutina a pevný řád, který jim pomohl vrátit se k sobě a zlepšit jejich chování a také trpělivé opakování správných prezentací průvodci

Zklidnění dětí a respektování části pravidel jsme pozorovaly zhruba po dvou týdnech docházky, kdy děti zjistily, že prostředí ve třídě má řád, pocítily bezpečí a jistotu. Pochopily, že mají na své aktivity dostatek času a mají uspokojené základní biologické potřeby.

Důležitá jsou v tomto také neměnná pravidla, která po dětech důsledně vyžadujeme a respektující přístup průvodců. Dětem tedy nic nebrání v tom, aby se v klidu soustředily na danou činnost.

Trénink trpělivosti:

Velice důležité je také naučit dítě počkat, požádat o ukázkou s novou pomůckou. Na začátku jejich docházky bylo nemyslitelné, aby čekaly. Vrhaly se na věci a někdy je i poškozovaly. Nevěděly, k čemu je použít a neměly k těmto věcem žádný respekt.

Proto je třeba děti provést jednotlivými pravidly (viz. Kapitola adaptace), opakovat je a dávat co nejvíce prezentací a Zdvořilostních lekcí, aby pochopily, jak to ve třídě chodí a jak mohou pomůcky využívat

Zhruba po 3 měsících pravidelnější docházky byly na dětech vidět větší pokroky v oblasti samostatnosti, schopnosti vybrat si a uklidit pomůcku, říci si o pomoc a komunikovat správně s vrstevníky.

Ve správném postupu montessori kurikulem nás však ve většině případů brzdila nepravidelná docházka dětí, kdy v některých případech nebylo možné souvisle navázat na jednotlivé prezentace a činnosti tak, aby si je děti dostatečně procvičily a zvládly je využít v praxi.

14 KOMPETENCE DĚTÍ V JEDNOTLIVÝCH METODICKÝCH OBLASTECH

Některé děti ze sociálně slabých rodin nenavštěvují předškolní zařízení dostatečně dlouhou dobu na to, aby si osvojily požadované schopnosti, dovednosti a znalosti, které mají vykazovat děti při zápisu do Základní školy a těmi jsou:

- Fyzická zralost dítěte
- Psychická zralost dítěte
- Motorická zdatnost
- Jemná motorika
- Orientace v čase a prostoru
- Sluchová diferenciací
- Sebekontrola

zdroj: <https://www.predskolnivek.cz/podminky-pro-prijeti-do-zakladni-skoly/>

Normalizované dítě vykazuje po třech letech v montessori předškolním zařízení kromě požadovaných kognitivních dovedností také tyto schopnosti a vlastnosti:

- zvládnutou koordinaci těla a pohybů
- rozvinutí jemné motoriky (špetkový úchop), přesnost
- kontrolu pozornosti a schopnost se soustředit
- schopnost řadit za sebou kroky dané úlohy, aby dosáhly daný cíl (např. mytí stolu)
- dovednosti potřebné pro každodenní život (obléci se, obsloužit se, říci si o pomoc, nabídnout pomoc druhým, prostřít na stůl atd.)
- schopnost dodržovat řád a pořádek
- schopnost domluvit se, říci si o pomoc
- vnitřní sebedisciplínu a motivaci
- úctu k ostatním a k prostředí

- schopnost řešit konflikty
- schopnost používat v praxi správné vzorce chování
- dovednost psát, číst a počítat (úroveň záleží na každém individuálním dítěti)
- normalizace/harmonizace vlastní osobnosti

Nedílnou součástí rozvoje dítěte je také správný sociální vývoj. Dítě potřebuje být v předškolním věku součástí skupiny a prostředí. V Montessori významu to znamená být také přínosem/ být užitečný pro ostatní.

Tabulka 3 - schopnosti a dovednosti dětí

Sociální vztahy	<i>Děti obvykle:</i>	
	<p>Rozvinou vhodné vyjadřování pro účelnou a pozitivní interakci s ostatními.</p> <p>Získají zkušenosti s interakcí s ostatními.</p> <p>Začnou se učit společensky vhodné zvyky a způsoby.</p> <p>Rozvinou si povědomí o sobě a druhých.</p>	<p>Aktivity zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učení sebe a dětí navzájem a napodobování <p>Zdvořilostní lekce: jak se představit, přivítat, přerušit, požádat, omluvit se apod.</p> <p>Materiálem jsou i:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dospělí v prostředí - věkově smíšená skupina
	<p>Získají zkušenosti a pochopí dělení se a střídání se.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - omezený počet z každé pomůcky - věkově smíšená skupinu - ukázky od dospělých a vrstevníků.

Zdroj: Montessori národní kurikulum, listopad 2011

Konkrétní montessori pomůcky a činnosti jsou velkým pomocníkem nejen dětem, které potřebují více podpořit v některých z výše uvedených oblastí.

Děti, které projdou celým montessori kurikulem od 3 do 6 let věku, vykazují nadměrné množství znalostí a schopností, které jsou nad rámec požadovaných znalostí pro vstup dětí do Základní školy.

Rozsah a posloupnost montessori kurikula je ztělesněna v pomůckách, které jsou vystavené na otevřených policích v dosahu dětí.

14.1 Kompetence dítěte v oblasti Praktického života

Učení se základním životním dovednostem, nebo Cvičením Praktického života, je základním prvkem Montessori programu pro děti v raném a předškolním věku, který propojuje domácí prostředí s prostředím vzdělávacího zařízení.

Kromě daných pomůcek montessori kurikula je dobré připravit do polic i jiné nácvikové pomůcky, které vycházejí z potřeb dané skupiny dětí:

Pro naši CS jsme do polic zařadili i tato cvičení Praktického života:

- **Čištění zubů** (model zubů, zubní pasta, kartáček) – původně bylo v plánu začlenit čištění zubů jako každodenní aktivitu po svačině. Kvůli covidové pandemii jsem tuto aktivitu nemohli s dětmi zařadit do běžného pracovníku cyklu. Využili jsme proto těchto nácvikových cvičení.
- **Povlékání polštářku** (v košíčku malý polštářek a povlak s knoflíky)
- **Šroubování žárovky** do lampičky
- **Skládání prádla** (kufřík s připravenými kalhotami, svetříkem, trikem a ponožky- obměňujeme podle ročního období)
- **Toaletní stolek s hřebenem** (trénink česání a péče o sebe)
- **Toaletní stolek s krémem** na obličej (sebepéče)
- **Oblékání prstových rukavic** (v košíčku mají děti prstové rukavice a kdykoliv během dne mohou trénovat jejich oblékání. Tato zimní aktivita nám velice pomohla v samostatném oblékání při odchodu na procházku).

Obrázek 19- čištění zubů

Postupem času vyplynulo, že si některé děti své dobré návyky začaly nosit i do svých domovů, kde inspirovali ostatní členy rodiny. A to je právě cílem těchto cvičení. Stejně návyky si nosily domů děti i v době, kdy Marie Montessori s dětmi ze sociálně slabých rodin začínala pracovat.

Při této aktivitě se dítě naučí logické postupy při čištění zubů, naučí se správně používat kartáček a zubní pastu, naučí se neplýtvat. Dalšími bonusy jsou: uvolňování ruky na psaní, koordinace pohybů, koordinace oko ruka, trpělivost, soustředění.

Tabulka 4 - výstupy dovedností při využití Praktického života

Obsahový prvek	Vědomosti, dovednosti a pochopení	Aktivity a prostředky
Přechodná a přípravná cvičení	<i>Děti obvykle:</i>	
	Opakují přesné pohyby rukou, které vedou k soustředění a zdokonalení se. Rozvinou si kontrolu a koordinaci pohybu celého těla. Rozvinou si koordinaci oko-ruka. Dělají zodpovědná a přiměřená rozhodnutí. Čekají, dělí se a střídají se. Připraví se pro pozdější práci v prostředí. Rozvinou si jemnou motoriku. Rozvinou si orientaci ve fyzickém prostoru.	Aktivity zahrnují: - přípravná cvičení - hry s vodou - výtvarné aktivity jako je lepení, stříhání a malování - jazykové a hudební aktivity jako je zpívání a vyprávění příběhů. Prostředky zahrnují: - jednoduché skládačky - aktivity s hlinou a/nebo plastelínou - ukázky poskytnuté dospělými a jinými dětmi.
	Rozšíří sociální kontakty a interakce ve skupině a zlepší si komunikaci.	Děti přicházejí do kontaktu s dospělými a ostatními dětmi v prostředí.

Péče o sebe	<i>Děti si obvykle rozvinou a zdokonalí samostatnost v následujících položkách:</i>	
	Příprava jídla Stolování	Aktivity zahrnují: - mytí rukou - příprava a servírování jídla - stolování s ostatními dětmi.
Péče o sebe	<i>Děti si obvykle rozvinou a zdokonalí samostatnost v následujících položkách:</i>	
	Péče o vlastní tělo	Aktivity zahrnují: - smrkání - mytí obličeje - kartáčování a česání vlasů - chození na toaletu - mytí rukou
Péče o sebe	<i>Děti si obvykle rozvinou a zdokonalí samostatnost v následujících položkách:</i>	
	Oblékání a svlékání	Aktivity zahrnují: - péče o oblečení - šití - oblékání a svlékání se - čištění a leštění bot
Péče o prostředí	<i>Děti obvykle:</i>	
	Získají zkušenosti s péčí o rostliny a zvířata. Pozorují přírodu a ocení svět přírody.	Aktivity zahrnují: - péči o květiny - péči o zvířata - různé aktivity umožňující dětem spojení s přírodou
	Rozvinou si zodpovědnost za sebe i ostatní Rozvinou si smysl pro pomoc komunitě, která povede k pocitu sebevědomí a empatie	Aktivity zahrnují: - utírání prachu a leštění - zametání a vytírání - mytí a utírání nádobí, praní hadříků, drhnutí stolů, podlah atd.

Pohyb: <i>analýza a kontrola</i>	<i>Děti obvykle:</i>	
	<p>Rozvinou si kontrolu, koordinaci pohybů a rovnováhu.</p> <p>Rozvinou si sebekontrolu a vůli.</p> <p>Získají zkušenosti se sociální soudržností.</p> <p>Získají zkušenosti s uvažováním a tichem.</p>	<p>Aktivita zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Chůze po linii</i> - udržování rovnováhy - chůze do schodů a ze schodů - <i>Hra na ticho</i> a cvičení.

Zdroj: Montessori národní kurikulum, listopad 2011

14.2 Kompetence dětí v oblasti Smyslové výchovy:

Cvičení Smyslové výchovy poskytují dětem klíče k objevování světa a také způsoby zdokonalování vnímání a vytváření základů pro abstraktní myšlení a kreativní sebevyjádření. Montessori cvičení smyslů podporují a rozvíjejí schopnosti a danosti jako je objevování, pozorování, pořádek, zvědavost a přemýšlení.

Při práci montessori metodou s různými cílovými skupinami dětí je možné přizpůsobit druh a množství pomůcek jejich aktuálním potřebám. Nemusíme mít tedy třídu vybavenou kompletními pomůckami ze Smyslové výchovy, ale volíme takové, které jsou pro první práci dětí nejdůležitější (např. pomůcky pro pochopení velikosti, délky, tloušťky, rozeznávání barev, tvarů, velikostí apod.)

V každé třídě s montessori prvky by měly být připravené tyto pomůcky:

Rozvoj zraku: Válečky s úchyty, Růžová věž, Hnědé schody, Červené tyče, Geometrická komoda, Barevné destičky - krabice II a III, Barevné válečky

Rozvoj hmatu: Hmatové desky, Látky

Rozvoj čichu: Čichové lahvičky

Rozvoj stereognostického smyslu: (Kouzelné sáčky, Geometrická tělesa, Třídění semínek a dalších materiálů)

Rozvoj sluchu: (Zvukové válečky)

Montessori kurikulum obsahuje ještě další pokročilé smyslové pomůcky, kterými lze třídu dovybavit v případě potřeby. Jsou potom další přípravou např. na matematiku a geometrii a dětem se prezentují po zvládnutí základních smyslových pomůcek uvedených výše.

Bonus smyslových pomůcek:

- Dětem na těchto pomůčkách pomáhá izolace jednoho smyslu, např. na červených tyčích se učí jen délku a nic jiného je neruší. Mají spoustu času práci s pomůckami opakovat, manipulovat s nimi, zkoumat je, hrát s nimi další cvičení a kombinovat je.
- U těchto pomůcek jde o to, aby děti pochopily vědecké aspekty, které tyto pomůcky nabízí a využily všechny benefity, které poskytují. To však může dítě využít pouze při správném zacházení.
- Průvodce tedy stále vymýšlí a nabízí škálu prezentací, variací a kombinací, které může dítě motivovat k další práci s těmito pomůckami. Proto je velice důležité, aby měl montessori pedagog odpovídající vzdělání v této oblasti.

14.2.1 Zkušenosti s prací se smyslovými pomůckami v naší CS:

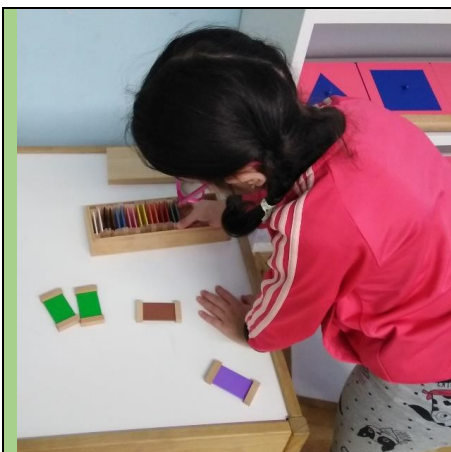
- Děti některé pomůcky zaměňovaly za stavebnice a nebyly (zejména na začátku projektu) schopné využít veškerý potenciál, který tyto pomůcky nabízí. (ze smyslových pomůcek stavěly různé garáže, roboty a s výrobky si potom hrály). V tomto případě je důležité, aby zkušený průvodce propojil dítě s pomůckami správnou prezentací a společnou manipulací je motivoval k další kreativní činnosti a nežádoucí činnost hned zastavil. Pokud dítě pochopí vědecké aspekty na jednotlivých pomůčkách a s pomůckou začne zacházet správně, může teprve potom vytěžit všechny benefity a pochopit souvislosti a jevy, které pomůcka nabízí.
- Je třeba neustále připomínat, jak s pomůckou pracujeme a dávat hranice, aby dítě stále smysluplně pracovalo. U dětí podporujeme v tomto případě kreativitu, ale ne již fantazii. (např. Jak jinak ještě můžeme postavit Růžovou věž? Co myslíš, že mají tyto pomůcky společného?, apod.)

Některým dětem chyběly i v 5 letech základní znalosti jako je: rozlišování velikostí, správné pojmenování vlastností smyslů (dlouhé, krátké) nebo pojmenování barev a další. Pokud tuto absenci znalostí průvodkyně na pomůčkách odhalí, je třeba s dítětem trpělivě pracovat a na tuto dovednost se zaměřit. Některým dětem chyběly i v 5 letech základní znalosti jako je: rozlišování velikostí, správné pojmenování vlastností smyslů (dlouhé, krátké) nebo pojmenování barev a další. Pokud tuto absenci

znalostí průvodkyně na pomůckách odhalí, je třeba s dítětem trpělivě pracovat a na tuto dovednost se zaměřit.

Konkrétní smyslové pomůcky pomohou dětem rychle tyto vlastnosti pochopit a naučit se je. Průvodce tedy pro dítě připraví základní prezentace a další cvičení, díky kterým si děti danou dovednost rychle procvičí

Tabulka 5 - barevné destičky

Dítě nejprve jednotlivé barevné destičky páruje – dává k sobě dvě barevné destičky stejné barvy. Pro začátek práce s touto pomůckou je totiž třeba zjistit, zda má dítě v pořádku zrak a je schopné rozeznat jednotlivé barvy a poznat, které jsou stejné. Po párování barev nastává jejich pojmenování, které v montessori probíhá díky třístupňové (tato dovednost je součástí montessori výcviků). Poté co je dítě schopné barvy pojmenovat, můžeme přidávat další vzdálenostní hry a cvičení, které tuto znalost prohlubují, a dítě stále trénuje

rozeznávání a pojmenování barev. Vzdálenostní hry pomohou dětem nejen naučit se daný pojem (v tomto případě barvu), ale nabízí další bonusy jako pohyb po prostředí, orientaci v prostředí, trpělivost, soustředění a procvičování paměti.

Po nějaké době pravidelné práce s touto pomůckou, je dítě schopné barvy nejen rozeznat a pojmenovat, ale dokáže například najít v prostředí barvy stejné a tím aplikovat svoji znalost do praxe.

14.2.2 Výstupy dětí při práci se smyslovými pomůckami uvedenými výše

Tabulka 6 - výstupy dovedností při využití smyslové oblasti

Obsahový prvek	Vědomosti, dovednosti a pochopení	Aktivity a prostředky
	<i>Děti obvykle:</i>	
Zrakové rozlišování: <i>rozměry</i>	<p>Vnímají jemné rozdíly v rozměrech.</p> <p>Naučí se používat slovní zásobu pro mluvení o variacích v rozměrech včetně pojmů a stupňování druhého a třetího stupně těchto přídavných jmen.</p> <p>Nepřímá příprava na počítání, stereometrii a pozdější práci v matematice.</p>	<p>Všechny uvedené aktivity zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> - příležitosti pro děti vybrat si pomůcky a pracovat s nimi bez přerušení. <p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Vkládací válečky</i> - <i>Růžovou věž</i> - <i>Hnědé schody</i> - <i>Červené tyče</i>
Zrakové rozlišování: <i>barva</i>	<p>Třídí a stupňuje barvy.</p> <p>Naučí se slovní zásobu k barvám.</p> <p>Nepřímá příprava na výtvarnou výchovu.</p>	<p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Barevné destičky</i>
Zrakové rozlišování: <i>tvar</i>	<p>Zkoumají a objevují rozdíly v plošných tvarech a vztahy mezi nimi.</p>	<p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Geometrická komoda</i> - <i>Geometrická tělesa</i>
Hmatové rozlišování:	<p>Vnímají, přiřazují a stupňují rozdíly ve struktuře povrchu.</p> <p>Nepřímá příprava na psaní.</p>	<p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Hmatové desky</i> - <i>Hmatové destičky</i> - <i>Látky</i>
Hmatové rozlišování: <i>mysl pro prostorové vnímání</i>	<p>Použijí vnímání hmatových vlastností na identifikování trojrozměrných předmětů.</p>	<p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Tajemné sáčky</i>
Sluchové rozlišování: <i>síla zvuku</i>	<p>Objevují rozdíly ve zvucích a jejich vlastnostech</p>	<p>Aktivity zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poslouchání hudby a hud. nástrojů - pohyb do rytmu a hudby

	Naučí se používat slovní zásobu pro mluvení o rozdílech ve zvucích (<i>hlasitý/tichý</i>) včetně druhého a třetího stupně těchto přídavných jmen.	- zpěv a tanec Pomůcky: - <i>Zvukové válečky</i>
Čichové rozlišování: <i>Vůně</i>	Rozlišují, identifikují a pojmenují různé vůně. Bezpečnost při čichání.	Aktivitty zahrnují: - přípravu jídla - aranžování květin. Pomůcky: - <i>Čichové lahvičky</i>

Zdroj: Montessori národní kurikulum, listopad 2011

14.3 Kompetence dětí v oblasti Matematiky

Studium matematiky je odrazem lidských tendencí objevovat a orientovat se, uspořádat a klasifikovat, přemýšlet a hodnotit, počítat a měřit. Když se poprvé představují matematické koncepty v montessori třídě, jsou znázorněny ve formě konkrétních pomůcek.

Děti při práci se smyslovými pomůckami přemýšlejí o rozměrech, stupňování, shodnosti, podobnosti a pořadí. Montessori matematické pomůcky vycházejí z tohoto základu.

Pro první práci s dětmi stačí, pokud je třída vybavena těmito základními pomůckami:

Matematické pomůcky (lineární počítání do 10):

- Počítací tyče 1–10
- Smirkové číslice 1-9
- Vřeténka
- Paměťová hra s čísly
- Čísla a žetony (příprava na pojmy sudá a lichá)

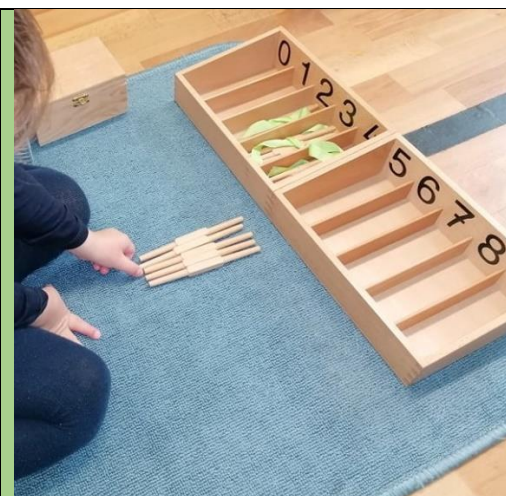
Po zvládnutí těchto pomůcek můžeme potom přidat dětem do polic pomůcky na pochopení desítkové soustavy, pomůcky pro lineární počítání do stovky, přípravu na sčítání a odčítání a další.

14.3.1 Zkušenost s prací s matematickými pomůckami v naší CS

Třidu naší cílové skupiny jsme vybavily právě těmito základními pomůckami, které nabízí počítání do deseti v různých variantách. Pokud by se ve třídě objevil někdo, kdo potřebuje pokračovat v matematice i dále, jsem schopni tyto pomůcky zajistit.

- Práce s matematickým materiálem vyžaduje znalost materiálů předchozích (např. smyslových). Tím, že některé děti nechodí do vzdělávacího centra pravidelně a není s nimi možná souvislá práce, neprojdou všemi potřebnými smyslovými materiály a matematiku potom nedokážou správně pochopit a uchopit. (jak tuto situaci řešit popisujeme v kapitole 15.2.)
- Důležité v tomto případě je, aby dítě prošlo pomůckami smyslové výchovy a hned, jak je připravené, mu předložit prezentaci první pomůcky na počítání – počítací tyče a potom navazovat dalšími pomůckami, kde tuto dovednost procvičují.
- Pokud děti všemi potřebnými smyslovými pomůckami prošly, počítání do deseti zvládaly po několika opakováních a prezentacích. Orientovaly se v množství, dokázaly odhadnout co je více a co je méně, rozpoznaly číslice od 1 do 10.

Tabulka 7- pochopení nuly

Pochopení nuly je také jednou z matematických dovedností, se kterou se děti u nás v centru setkávají. Pro děti může být pojem „nula“ velice abstraktní. K pochopení významu nuly, tedy „že nula znamená nic, když je sama“, využíváme matematickou pomůcku „Vřeténka“. Kromě toho, že dítě počítá a přiřazuje k číslicím v přihrádkách od 1 do 9 správný počet vřetének, je zde také přihrádka s číslem 0. Předškolní dítě z naší skupiny, které stále nemohlo pochopit, co to tedy je, to „nic“. S použitím této matematické pomůcky

dítě samo učinilo objev, který si bude již navždy pamatovat. Když vidělo, že přihrádka s číslem 0 zůstává prázdná, došlo mu po několika okamžicích, co to tedy znamená. Byl to velký AHA moment v jeho životě, kdy sám řekl: „Aha, už to chápu! Když je tady 0, nic tam nedám a je tam tedy nic.“ Tyto AHA momenty, kdy vlastním objevováním zjistí, jak některé věci fungují, jsou pro jejich další znalosti a objevování velice důležité.

14.3.2 Výstupy dovedností dětí při práci s matematickými pomůckami (počítání do deseti)

Tabulka 8 - výstupy dovedností při práci s matematickými pomůckami

<p>Počítání a symboly</p> <p>od 1 do 10</p>	<p>Naučí se rozeznávat, uspořádat a počítat od 1 do 10.</p> <p>Získají zkušenost a pochopí funkci nuly jako prázdné množiny a číslice určující hodnotu čísel.</p> <p>Získají zkušenost s 9 jako limitem v počítání.</p>	<p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Číselné tyče a karty - Smirková čísla - Krabice s vřetenky - Čísla a žetony - Paměťová hra s čísly
---	---	--

Zdroj: Montessori národní kurikulum, listopad 2011

14.4 Kompetence dětí v oblasti jazykové výchovy

V předškolním centru je mluvený jazyk, který si děti rozvíjely od narození, dále rozšiřován a zdokonalován prostřednictvím různých aktivit na obohacení slovní zásoby včetně písní, her, básní, příběhů a sad tříděných obrázkových karet. V rámci věkově smíšené skupiny mají mladší děti také příležitost pozorovat starší děti při čtení příběhů i věcné literatury.

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, děti ze sociálně slabých rodin mohou mít větší logopedické nebo vyjadřovací schopnosti než děti z majoritních rodin, což se v několika případech potvrdilo i v našem vzdělávacím centru. Správná výslovnost, a schopnost dorozumět se patří v předškolním věku ke klíčovým jazykovým dovednostem dětí.

Škála jazykových pomůcek nabízí velké množství variací a materiálů, které si pedagogové připravují samy podle potřeb aktuální skupiny dětí.

Mezi základní jazykové pomůcky je vhodné zařadit:

- Obrázkové kartičky pro rozvoj slovní zásoby (zvířata, předměty, dopravní značky, rostliny...)
- Miniatury, modely zvířat pro rozvoj slovní zásoby
- Předměty k hláskovým hrám Kovové tvary (návěk ruky na psaní)
- Smirková písmena psací
- Pohyblivá abeceda: (malá psací písmena pro první psaní bez tužky a papíru)

14.4.1 Zkušenosti v jazykové oblasti s naší CS

- Mluvený jazyk je ten, na který se s našimi dětmi soustředíme. Nabádají je k tomu všechny činnosti okolo nás. Každou pomůcku, se kterou s dítětem pracuje, pojmenujeme, nazveme její jednotlivé části (např. na tácku mám džbáněk, ve džbáňku je cizrna atd.) a pak s ní teprve pracujeme.
- Zařazujeme čtení knížek, vyprávění příběhů, zpívání písniček a učení říkanek, hrajeme hláskové hry a podporujeme děti v tom, aby se nebály svobodně se vyjádřit a povídat si s ostatními. Každé dítě se učí, že má svůj prostor na to, něco sdělit bez toho, aby ho ostatní soudili.
- Některé děti jsou i v předškolním věku svou mluvou na úrovni dětí mladších nebo tráví volný čas u technologií, kdy jen pasivně sledují obrazovku, ale nejsou již v mluvení aktivní. My se tedy pokoušíme tento handicap napravit. Snažíme se, aby po nás děti opakovaly, mluvíme v celých větách, vyprávíme si příběhy, čteme knihy.
- Ve větší části jazykových činností nás brzdí špatná výslovnost nebo slovní zásoba těchto dětí. Některým dětem ani v 5 letech téměř nerozumíme. Jazykový rozvoj je pro nás i pro jejich budoucí vstup do ZŠ, prioritou.
- Při nácvičku psaní narážíme na problém špatného úchopu psacího náčiní. Pokud se na tento problém přijde u dětí pětiletých nebo i později, tento nešvar se velice špatně odstraňuje. Není to jen špatným návykem, ale může za tím stát i řada vývojových nesrovnalostí.
- Ke správnému úchopu pomáhá dětem právě manipulace některých pomůcek, které podporují špetkový úchop. **Snažíme se tedy děti skrz tyto pomůcky přivést k lepšímu držení psacího náčiní** (např. při držení lžičky, válečků s úchyty, manipulace s mapami atd). Třída nabízí také pomůcky, které přímo připravují ruku na psaní. Důležité je také pohybová výchova, která může pomoci rozhybat části těla potřebné pro správný úchop.
- Pomocníkem nám jsou činnosti Praktického života např. při mytí stolu – se dítěti uvolňuje celá ruka od ramene až po zápěstí a tím si nepřímou připravuje ruku na psaní. Proto je tak důležité, aby děti prošly všemi těmito pomůckami.

Velká část dětí potřebuje také návštěvu logopeda, kterou rodičům na základě našeho pozorování doporučíme. V některých případech potom vypomáhá rodičům právě koordinátor, který děti na tato vyšetření může doprovázet a rodičům pomáhá v logopedických cvičeních.

Tabulka 9- jazyková oblast - praktický příklad

Pětileté dítě přišlo do našeho zařízení s velmi špatnou výslovností a slovní zásobou. Dítěti nebylo téměř rozumět, průvodkyně si myslely, že dítě mluví romsky, což se u babičky, která má dítě v péči, nepotvrdilo. Rodina a okolí dítěti rozumí, dítě tedy nemělo zpětnou vazbu na svou špatnou řečovou dovednost. Dítěti se začaly věnovat průvodkyně v oblasti jazykového rozvoje – trénink správné výslovnosti, rozvoj řečových dovedností díky jazykovým kartám a skupinovým jazykovým cvičením. Pro zlepšení výslovnosti byla dítěti doporučena návštěva logopeda. S vyhledáním odborníka a objednávkou pomohla právě koordinátorka projektu. Na logopedii dochází pravidelně dítě s babičkou i koordinátorka, která dohlíží na pravidelnou návštěvu specialisty a pomáhá s trénováním logopedických cvičení a podporuje babičku ve vytrvání. Na logopedických cvičeních pracují i průvodkyně ve třídě během pracovního cyklu. Po několika týdnech byla babička schopná sama pravidelně navštěvovat logopedické zařízení a s dítětem trénovat. Po třech měsících je slyšet u dítěte posun ve výslovnosti některých hlásek a celkově se mu rozšiřuje slovní zásoba. Na základě zprávy z logopedie doporučila koordinátorka dítěti návštěvu Pedagogicko-psychologické poradny, čemuž se vychovávající prarodič z počátku bránil. Díky důvěře v koordinátorku ale nakonec PPP babička i s dítětem navštívila. Po vyšetření odborníkem byl dítěti doporučen odklad. Dítě má tedy možnost ještě rok na odstranění svých jazykových problémů a bude mít tak větší šanci zařadit se úspěšně do běžného proudu základního vzdělávání.

14.4.2 Výstupy dovedností dětí při práci s jazykovými pomůckami

Tabulka 10 - výstupy dovedností při práci s jazykovými pomůckami

Obsahový prvek	Vědomosti, dovednosti a pochopení	Aktivity a prostředky
	<i>Děti obvykle:</i>	
Mluvený jazyk Obohacování slovní zásoby	<p>Získají zkušenosti s verbální a neverbální komunikací.</p> <p>Rozšíří a prohloubí si slovní zásobu.</p> <p>Chápu mluvený jazyk kolem sebe.</p> <p>Naučí se naslouchat a vyjádřit se.</p> <p>Naučí se střídat se při výměně informací ve formě mluveného jazyka.</p> <p>Používají účelnou artikulaci při mluvení.</p> <p>Nepřímá příprava na práci s psaným jazykem.</p>	<p>Aktivity zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> - různé příležitosti komunikovat např. rozhovory, převyprávění skutečných příběhů apod. - zpívání a rýmování - třídění a přiřazování sad předmětů a obrázkových karet <p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - obrázkové karty na obohacení slovní zásoby - sady tříděných obrázkových karet.
<i>Postup při psaní a čtení</i>	<p>Naučí se spojení mezi zvuky jazyka a písmeny abecedy</p> <p>Rozpoznají slova s využitím vědomostí o spojení hláska-písmeno (jednotlivá písmena, fonogramy)</p> <p>Rozvinou si držení tužky, přizpůsobení se prostoru, lehkost dotyku a svalovou kontrolu ruky</p> <p>Použijí různé psací náčiní a různé typy povrchů</p>	<p>Aktivity zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kreslení, malování, stříhání a lepení - Hláskové hry <p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Smirková písmena</i> - <i>Pohyblivé abecedy</i> - <i>Kovové vkládací tvary</i> - různé typy psacích náčiní včetně křídly, pastelek, tužky a štětce.

Zdroj: Montessori národní kurikulum, listopad 2011

14.5 Kompetence oblasti kultury (svět kolem nás)

V této oblasti je třeba neustále reagovat na potřeby, dovednosti a zájem dětí. Do této oblasti patří vše, co se do předchozích nevešlo. Pro práci s jakoukoli skupinou dětí doporučujeme využívat všechny pomůcky uvedené u kulturní oblasti v přechozí kapitole Kultura a svět kolem nás.

Do polic můžeme zařadit u dětí velice oblíbené didaktické hračky, jako jsou např. puzzle (dopravní prostředky, ovoce, zelenina, části živočichů a rostlin, mapy) a tvoření. Do třídy s prvky montessori můžeme přidat i různá edukační pexesa nebo jiné rozvojové hry.

Součástí tematických plánů jsou samozřejmě vycházky ven, návštěvy muzeí, knihoven a dalších kulturních akcí.

14.5.1 Zkušenosti v kulturní oblasti s naší CS

V oblasti výtvarné výchovy byly některé techniky pro děti novinkou. Poprvé držely v ruce štětec, tempery, nůžky nebo modelínu. Ve zdokonalování pomohlo, že montessori metoda nabízí i zde izolaci jedné činnosti, takže se mohou postupně naučit jednotlivé kroky (např. technika malování štětcem, technika lepení, stříhání atd.), a potom se tyto dovednosti spojí do většího výrobku. Neučíme tedy kreslit, ale správně používat jednotlivé techniky a postupy.

Pro zvýšení sebevědomí dětí v oblasti tvoření a kreslení pomáhá také to, že děti neporovnáváme a nehodnotíme veřejně jejich výrobky. Každé dítě má vlastní portfolio se svými výrobky, kde samo nejlépe vidí své pokroky, které v průběhu docházky udělalo.

Obrázek 20 – kulturní oblast – návštěva muzea

Návštěvy kulturních akcí nebo ZOO nejsou pro děti z běžných rodin ničím neobvyklým, ale pro naši skupinu je každá návštěva divadla nebo jiné kulturní akce velkým zážitkem. Některé děti poprvé vůbec vycestovaly mimo svůj domov, jely poprvé vlakem nebo metrem v Praze. S dětmi jsme navštívili pražskou ZOO, jsme pravidelnými návštěvníky slánské knihovny, děti si oblíbily také místní muzeum slánek, a pokud to jde, snažíme se zajít občas i do divadla.

Díky těmto akcím se děti učí **správné chování** (např. v divadle), V rámci cvičení praktického života při zdvořilostních lekcích si názorně ukazujeme, jak se v divadle chováme, učíme se pozdravit, podržet někomu dveře, správně si odložit kabát atd. Děti dostávají informaci, jak se na takovou příležitost obléknout atd. Obvyčejná návštěva divadla má v naší skupině ještě daleko větší přesah. Všechny nabyté teoretické znalosti slušného chování si tedy mohou vyzkoušet v praxi.

Pro některé rodiče dětí jsou naplánované výlety také motivací pro pravidelnější docházku.

14.5.2 Výstupy dovedností dětí při práci v oblasti kultury

Tabulka 11 - výstupy dovedností při práci v oblasti kultury

Obsahový prvek	Vědomosti, dovednosti a pochopení	Aktivity a prostředky
	<i>Děti obvykle:</i>	
Fyzikální vědy: <i>jednoduché pokusy</i>	<p>Pozorují a reagují na přírodní jevy s cílem získat vjemy o jejich vědeckých vlastnostech</p> <p>Objevují mnohé rysy světa</p> <p>Zkoumají své okolí pozorováním, tázáním se, objevováním a oznamováním svých zjištění.</p>	<p>Aktivity zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> - používání lupy - realizace jednoduchých experimentů, např. magnety, plave/potopí se, vzduch, zvuk, gravitace, světlo - míchání barev
Botanika a Zoologie: <i>Slovní zásoba</i>	<p>Budují slovní zásobu pro mluvení o rostlinách a zvířatech</p> <p>Uvědomí si vzájemnou závislost všech částí živé přírody a jejich funkci v koloběhu života</p> <p>Začnou chápat, co zvířata potřebují k přežití, růstu a prosperitě.</p>	<p><i>Mluvený jazyk:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - názvy rostlin/zvířat, tvarů listů, částí rostliny, částí kořenu, částí květu, částí listu, částí zvířat - příběhy, poezie o přírodě - obrázky o rostlinách a zvířatech jako podklad pro spontánní konverzace apod.
Zeměpis	<p>Rozvinou si logickou strukturu pro uspořádávání a ukládání vjemů o světě.</p> <p>Získají počáteční uvědomění si důležitosti ekologie.</p>	<p>Aktivity zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> -práce s montessori glóby a vkládacími mapami -kreslení a označování map a vlajek

	<p>Získají počáteční vědomosti o tom, jak jsou různé rostliny a zvířata rozmístěna na planetě.</p> <p>Uvědomují si své místo ve vesmíru.</p>	<p>Pomůcky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Smirkový a barevný glóbus světa (rozložení pevniny a vody) -obrázky k jednotlivým kontinentům (zvířata, podnebí, rostliny, potrava)
Výtvarné umění	<p>Získají zkušenost s různými výtvarnými technikami.</p> <p>Vyjadřují se prostřednictvím různých výtvarných materiálů.</p> <p>Začne oceňovat různé výtvarné formy vyjádření se ve světě.</p>	<p>Aktivity zahrnují:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozšiřování dovedností získaných v <i>cvičeních praktického života</i>, např. jak držet štětec, jak uklidit, jak držet tužku apod. - rozšiřování pochopení o barvách a tvarech - kreslení a malování s různými druhy náčiní: tužkou, pastelkami, štětcem - šití a ruční práce, modelování apod.

Zdroj: Montessori národní kurikulum, listopad 2011

Obecné shrnutí:

Pomůcky všeobecně pomáhají k pochopení základních znalostí a k prohloubení praktických dovedností. **Při práci s naší CS jsme postupně přicházeli na to, že není vždy nutné jít s každou pomůckou do hloubky, protože intelekt dětí na to není vždy připraven. Ze systému pomůcek je tedy třeba vybrat takové, co dokážou konkrétní děti nejvíce posunout v jejich znalostech a schopnostech. Dále trpělivě opakovat prezentace, vymýšlet další vhodné postupy a cvičení, aby se děti posouvaly ve svých znalostech dále.**

Je faktem, že montessori aktivity v sobě zahrnují všechny aspekty, které děti potřebují pro připravenost na školní docházku a svůj budoucí život.

15 Přínosy využití montessori prvků pro naši CS

Montessori prostředí je přirozeně inkluzivní a nabízí individuální a respektující přístup ke každému dítěti. V montessori prostředí se klade důraz na pocit bezpečí a psychologické pohody. Děti jsou povzbuzované v samostatnosti, zvědavosti, odvaze a podstupování rizik v rozumné míře. Dr. Montessori byla jednou z prvních zastánkyň zlepšování zdraví dětí. Zdůrazňovala důležitost pobytu na čerstvém vzduchu, cvičení, hygieny a dobré výživy dětí v době, kdy tato problematika ještě nebyla řešena. Tento přístup se využívá v montessori prostředích pro děti předškolního věku i v současnosti.

Benefity pro naši CS:

- **Připravené prostředí** samo o sobě vede k harmonizaci osobnosti. V prostředí děti rychle nabývají jistotu a nezávislost. Při dobře zařízeném připraveném prostředí se naplní také potřeba **řádu a pořádku**.
- Děti se naučí, že jsou samy schopné zvládnout mnoho aktivit a činností bez pomoci dospělého. Naučí se **vybrat si samostatně aktivitu, poslouchat své vnitřní potřeby, umět si říci o pomoc a komunikovat s respektem** s dospělými i dětmi.
- Díky jasným pravidlům děti začnou být také více **disciplinované**. Jsou schopné se omluvit a upozadit své potřeby nad potřebou skupiny. Získají větší sebedisciplínu při práci s pomůckami, aktivity zvládnou dodělat a uklidit, aniž by je na to někdo upozornil.
- Možnost **svobody výběru činností** a odpočinku se u našich dětí velice osvědčil. Tuto dovednost vzaly za své a po příchodu do třídy jsou schopné si hned vybrat činnost, sami ji uklidit, umí si naplánovat práci a věnují se činnostem, které je naplňují.
- **Práce s chybou** je další velký benefit, který pomůže dětem se zvýšením jejich sebevědomí. Upozorňování na chybu většinu dětí frustruje. Zvláště u této skupiny je potřeba pracovat s chybou velice citlivě a chybu brát jako „přítele“, který nám dává možnost opakovat činnost.
- **Nepřerušovaný pracovní cyklus**, dlouhý zhruba 120 minut napomáhá dětem s pocitem, že mají na všechno dost času, nejsou limitováni žádnou povinnou hromadnou aktivitou, která by mohla narušit jejich soustředění, a tudíž se mohly hlouběji ponořit do práce jednotlivých aktivit. Po skončení pracovního bloku jsme navíc zařadili hromadné skupinové aktivity (hudebně pohybová výchova, cvičení), které děti posune v jejich pohybových a řečových dovednostech,

zlepší hrubou motoriku, procvičí paměť. Odpočinou si tak od mentální činnosti a jsou připraveny na společnou přípravu svačiny a stolování.

- Po zkušenostech s naší CS jsme zařadili hromadnou svačinku až na konec pracovního cyklu. Můžeme tak zapojit všechny děti do její přípravy. (Učíme děti používat kuchyňské náčiní, dostanou prezentaci krájení, loupání, servírování.) Podílí se na společném stolování. Každý den si dítě vyzkouší jinou činnost spojenou se stolováním a stává se prospěšné celé skupině. Zároveň děti dostávají povědomí o správném stolování, učí se konverzaci při jídle, umyjí po sobě použité nádoby, uklidí stůl.

16 Rizika/problémy a specifika cílové skupiny

16.1 Nástup do vzdělávacího procesu v pozdějším předškolním věku

Pro správný vývoj dítěte a pro naplnění všech jeho potřeb a lidských tendencí je třeba, aby dítě prošlo vzdělávacím systémem od 3 do 6 let. V kapitole 4. a 5. jsou popsány přínosy, které předškolní vzdělávání dětem (i společnosti) přináší.

V kapitole 6. můžete najít informace, jaká je účast dětí z naší CS v předškolním vzdělávání. Zákonní zástupci těchto dětí často řeší vzdělávání až při nástupu do základní školy. Stejnou zkušenost jsme měli i my při realizaci projektu. Z tohoto důvodu se často stávalo, že do našeho vzdělávacího centra nastupovaly děti, kterým chyběl již pouze rok do zápisu do ZŠ, popř. již měly odklad školní docházky. S ohledem na to, že prostředí, v kterém tyto děti vyrůstají, není příliš podnětné a současně ani docházka často není pravidelná, na předškolní přípravu mnoho času nezbývá. Je tedy dobré se při vyhledávání dětí, které se předškolního vzdělávání neúčastní, zaměřit na motivaci rodičů, aby své děti umísťovali do předškolních zařízení co nejdříve (nejlépe již od 3 let věku).

Část dětí, která dochází do našeho předškolního centra, nastoupila do vzdělávacího procesu v době, kdy některá jejich „okna příležitostí“, byla již zavřená a dítě se konkrétní dovednost nemohlo naučit tak lehce. (Viz. Kapitola Senzitivní fáze)

- Např. senzitivní fáze na mluvený jazyk probíhá hlavně do 3 let věku. Pokud děti nemají do této doby dobrý jazykový vzor a byla zanedbána slovní zásoba, správná výslovnost nebo mluvení v celých větách, budou se tuto dovednost učit s mnohem větším úsilím a někdy právě také s nezájmem o danou činnost. Může se stát, že špatný návyk ve výslovnosti děti již nikdy neodstraní. Je tedy třeba se na tuto jazykovou dovednost u dětí prioritně zaměřit a vyhledávat takové lekce, které nejvíce napomohou jejich správnému jazykovému vzoru. V neposlední řadě je pomocníkem samozřejmě odborník v podobě logopeda.

16.2 Nepravidelná docházka a systematická práce dětí

Jeden z klíčových předpokladů pro úspěšné fungování montessori pedagogiky je pravidelná docházka. To se často stávalo úzkým místem celého vzdělávacího procesu.

- Ze všech dětí, které prošly naším vzdělávacím systémem, chodilo delší dobu či pravidelně vždy jen část dětí. Ostatní přišly pouze několikrát za měsíc, nebo vydržely první týden a poté je rodiče přestaly do školky vodit.

- **Každodenní počet docházejících dětí velice kolísá.** Max. počet vzdělávaných dětí v jeden den bylo 12, nejmenší počet jedno dítě. V tomto případě je nutné, stále opakovat rodičům důležitost vzdělávání, upozorňovat na konkrétní úspěchy jejich dítěte, které pozorujeme a citlivě s nimi komunikovat o důležitosti pravidelné docházky.
- Pomoc při řešení tohoto problému zajišťuje koordinátor pro rodiče, který v takovém případě rodinu navštíví a zjistí, jaké skutečnosti brání konkrétním rodičům v pravidelné docházce jejich dětí. Zároveň nabízí rodičům pomoc při řešení jejich problémů. (nedostupnost MHD, špatná finanční situace atd.) Je také v hodné mít v místě realizace nakontaktovány relevantní aktéry, kteří mohou se složitou situací rodiny pomoci (sociální odbor, úřad práce, odborné sociální poradenství,...).
- Pravidelnost docházky u dětí také stoupla, pokud byl v plánu některý z výletů nebo jiných aktivit mimo naše centrum.
- Pro větší motivaci rodičů, vodit děti do školky pravidelně, se nám osvědčily soutěže o nejlepší docházku. Děti si samy zaznamenávaly docházku do připraveného archu vylepeného na dveřích. Aktuálně viděly, jak na tom s docházkou jsou a byly tak namotivované, že samy rodiče přesvědčovaly o důležitosti pravidelné docházky.
- S ohledem na nepravidelnost docházky jsme upravili max. kapacitu vzdělávacího centra (původní byla 15 dětí) a přijímali jsme děti i nad rámec této kapacity. To nám umožnilo pokrýt poptávku většiny rodin a nenastávaly situace, kdy by rodič musel na přijetí dítěte čekat, což by ho mohlo odradit (rodiče byly vždy upozorněni, že kapacita je plná a v případě, že budou chodit všechny doposud přihlášené děti, budeme muset účast jeho dítěte odložit).
- S potřebou pravidelné docházky jde ruku v ruce i systematická práce, která je pro správné splnění montessori kurikula nezbytná.

Montessori práce je založena na systematických plánech, kdy dítě postupně prochází všemi oblastmi montessori systému. Jednotlivé pomůcky a prezentace na sebe navazují, děti se mohou stále zlepšovat, opakovat aktivity z předešlých dní a průvodci přidávají další výzvy a cvičení.

- Pro správnou souslednost nabízených materiálů je potřeba psát si podrobné záznamy o dětech, abychom věděli, u které pomůcky skončily a při příští návštěvě centra na ně opět navázaly. Sled prezentací je třeba si plánovat tak, aby dopomohly k cíli, který máme s dítětem určený (např. počítání do deseti na Numerických tyčích). Jedině tak, můžeme i u dětí s nepravidelnou docházkou docílit alespoň částečné systematické práce.

- Při nepravidelné docházce dítěte, je udržení systematické práce náročnější. Může se stát, že dítě nějakou aktivitu začne, nemá již možnost dalšího opakování a po dlouhodobější absenci začíná s pomůckou či aktivitou v podstatě znovu. Občas nastane situace, že o danou aktivitu už později neprojeví zájem. Je potom třeba vymýšlet další motivační prostředky, jak dítě k dané aktivitě dostat zpět, pokud je to nutné pro další pokračování jeho práce. (např. zvládnutí konkrétní pomůcky je nutné pro pochopení dalších pomůcek).
- I pro děti s nepravidelnou docházkou je proto potřeba mít připravený individuální plán vzdělávání na několik dní dopředu /většinou na týden – viz foto plán lekcí/. Díky tomu můžeme velice rychle dítěti dát v den jeho přítomnosti prezentace z různých oblastí nebo se naopak zaměřit na jednu pomůcku, kterou projdeme od základní prezentace až po další cvičení. Potřebujeme tedy co nejaktivněji využít přítomnost dítěte.
- Podle připravených lekcí mohu dát dítěti vybrat mezi dvěma vhodnými aktivitami. **Výběr ze dvou (max. 3) možností** je to, co na děti velice dobře funguje. Dítě má možnost se rozhodnout, jeho rozhodnutí je respektováno a zároveň mu nabízím dvě volby, které jsou pro mě akceptovatelné. Pokud si dítě samo činnost vybere, je větší předpoklad, že ho bude bavit a bude ji opakovat.

16.3 Chybějící vnitřní motivace

Pozorováním dětí v průběhu trvání projektů jsme zjistili, že děti z naší CS potřebují často velkou interakci dospělého. Každý výrobek, výtvar nebo hotovou práci potřebují okomentovat, ukázat, pochlubit se. Volají po vnější motivaci a pochvale, na kterou jsou zvyklé

V montessori systému se předpokládá, že děti mají zdravou vůli a vnitřní motivaci (říkáme také vnitřního učitele), která žene děti naučit se co nejlépe nové aktivity bez toho, aby byly závislé na vnější motivaci dospělého. Pomůcky a aktivity jsou navrženy takovým způsobem, aby děti mohly svou vnitřní motivaci uspokojit.

Pro motivaci dětí je důležité splnit následující body:

Připravit tak, aby bylo prostředí přitažlivé a lákavé

Dávat prezentace s nadšením tak, aby uspokojovali vnitřní potřeby dítěte.

Pokud dítě pracuje, nerušíme ho a chráníme ho před tím, aby ho rušili ostatní.

Činnost dětí by měla vycházet z jejich skutečné svobodné volby, ne z příkazu dospělého.

- Děti často mívají problém, používat pomůcky k tomu, k čemu slouží. Jsou zvyklé hodně fantazírovat, jsou ovlivněné technologiemi, které jim nabízí okamžitou zpětnou vazbu (zvukovou, obrazovou, zmáčknou tlačítko a hned vidí, co se stane atd.). To montessori materiály nebo jiné předměty, nenabízí. Je tedy potřeba neustále motivovat připravenými ukázkami a aktivitami. Ukázat výhody materiálu, snažit se dítě do tohoto procesu zainteresovat, objevovat s nimi, stavět, skládat, vyzývat k opakování.
- Pokud se dítě při činnosti začne cítit úspěšně, (vykazuje soustředění, práci opakuje, zlepšuje se, vykazuje radost a uspokojení apod.) je větší předpoklad, že se díky tomu bude k pomůcce nadále vracet a vybuduje si tak svou vnitřní motivaci.
- Děti z naší cílové skupiny zůstávají u toho, co znají, což je pochopitelné. Občas se stává, že mentálně ani nemají na to, aby nějakou výzvu vyhledávaly. Trvá jim delší dobu, než pochopí i obyčejné souvislosti a základy. Proto je potřeba i u aktivit, které opakují, a ke kterým se vrací, vymýšlet další nadstavby a cvičení, aby byly pro děti stále výzvou a prohlubovaly si práci s danou pomůckou. (např. Dítě si často vybírá Přelévání vody, které mu už jde. Můžeme ho tedy motivovat následujícími cvičeními: Zkus přelít vodu co nejpomaleji, Zkus přelít vodu tak, abys nevytil ani jednu kapku, Zkus při pokládání džbánu položit džbánek na tácek tak, aby to nebylo vůbec slyšet. Apod. případně přidáme přelévání ze džbánu do dvou skleniček, přelévání trychtýřem atd.)

16.4 Soustředění

- Během projektu jsme vyzorovali, že soustředění je něco, co některým našim dětem velice chybí. Proto se snažíme maximálně podpořit každé dítě v jeho úsilí při práci tím, že ho nerušíme. Jak již bylo řečeno, na začátku práce s dětmi stačil střípek soustředění - pár vteřin např. při zalévání květiny. Bylo třeba hledat jednoduché aktivity, které děti na chvíli zaujmou. Děti často těkaly od jednoho materiálu ke druhému, vyzkoušely ho a už se k němu nevrátily.
- **Snažíme se tedy děti prezentacemi co nejvíce zaujmout.** Nabízíme jim na začátek jednoduché a krátké prezentace nebo aktivity jako přelévání vody trychtýřem nebo přesypání rýže. V tomto případě je velice důležité, aby průvodce byl ten, který dítě vtáhne do tajů materiálu a prezentace předváděl se zaujetím a pozitivním nábojem a dále dítě ve vykonávané aktivitě podporoval.
- Pokud dítě nerušeně pracuje a dovolíme mu soustředit se na svoji činnost, mizí v tu chvíli veškeré odchylky a dítě se stává skrze soustředění samo sebou.

16.5 Stravovací návyky

Při práci s touto cílovou skupinou pozorujeme, že si některé děti nesou z rodiny nesprávné návyky, a to i v oblasti stravování. Zařadili jsme tedy do pracovního cyklu s dětmi společné vaření a přípravu svačinek, aby se naučily správnému stolování.

V mnoha případech jsme s dětmi nad rámec montessori kurikula řešili také správnou životosprávu. Některé děti neznají ovoce a zeleninu, jedí polotovary, uzeniny a různé pochutiny (slané brambůrky, bonbony, koláček,...). Proto jim trvalo delší dobu, než byly ochotné ochutnat např. banán, papriku, sýr nebo okurku.

Obrázek 21 - příprava svačiny

Vedeme tedy děti v rámci svačinek ke zdravější stravě. Připravujeme společně s dětmi zdravější jídla, seznamujeme je postupně se základním ovocem a zeleninou, pečivem, pomazánkami.

Osvědčilo se nám pořídit do třídy funkční troubu a založit vlastní kuchařku, podle které děti připravují

Obrázek 22 - vaření

min. jednou týdně vlastní svačinky. (Např. palačinky, vafle, tousty, pomazánky). Tím se tedy učí nejen ochutnávat jídla, která neznají, ale také se učí postupům vaření a dostávají informace o rozmanitosti pokrmů. Při společném vaření a pečení se naučily používat nůž, prkénko, naučily se krájet a omývat zeleninu.

16.6 Komunikace rodin naší CS

Pro úspěšné fungování vzdělávání je velice důležitá komunikace s rodinou a nabytí **důvěry** mezi rodičem a institucí již při přijímání dítěte do předškolního zařízení.

Pro tyto rodiče je také důležité naučit se **dodržovat dohodnutá pravidla** /kdy přivést a odvézt dítě do zařízení, omlouvání, pravidelnost docházky/.

Jak můžeme podpořit důvěru a lepší komunikaci s těmito rodinami?

- Respektujeme úlohu rodičů jako nejvýznamnějších aktérů ve vývoji dítěte, kteří mají právo i povinnost dělat důležitá rozhodnutí týkající se jejich potomka. Neudílíme nevyžádané rady.
- Zachováváme důvěrnost, nesnažíme se na sílu zjišťovat o dítěti a jeho rodině víc, než potřebujeme pro účely výchovy a vzdělávání v mateřské škole. O záležitostech konkrétních dětí mluvíme jen s rodiči, kterých se to týká, a nikdy ne před ostatními.
- Každá rodina je odlišná a každou zajímá něco jiného. Snažíme se být flexibilní a tvořiví a nabízet co nejširší škálu činností a strategií k zapojení, aby si mohli vybrat a spolupracovat všichni. Volbu rodičů, kterých aktivit se účastní, a kterých ne, plně respektujeme.
- Zaměřujeme se na silné stránky rodiny a poskytujeme jí pozitivní zpětnou vazbu. Dáváme najevo, že si ceníme jejich spolupráce a zapojení.
- Počítáme s tím, že všechno nejde hned a partnerské vztahy budujeme postupně, průběžným stavěním na malých úspěších a nevzdáváme se.

Zdroj: Individualizace v mateřské škole. KREJČOVÁ, Věra, Jana KARGEROVÁ a Zora SYSLOVÁ.

Jak pomoci rodičům proti nedůvěře ve vzdělávací instituce:

Společně s dětmi je třeba vzdělávat i jejich rodiče. V našem vzdělávacím centru se nám osvědčil přístup postavený na postupné navykání si na pravidla. Není nutné, aby zákonný zástupce všechny požadavky plnil hned při nástupu dítěte. Tento přístup se naopak ukázal jako nefunkční. Rodiče pod tlakem zdánlivě banálních povinností přestali naše centrum navštěvovat. Proto jsme se rozhodli pro přístup s co nejmenšími bariérami a povinnostmi. Pro začátek stačila alespoň sporadická docházka. Později jsme začali trvat na docházce pravidelné, poté se přidalo omlouvání dítěte, zajištění pomůcek, atd.

Tabulka 12 - práce s rodiči

Pokud měl rodič s naplněním kteréhokoli požadavku z naší strany problém, snažili jsme se zjistit důvody - např. rodiče dostali za úkol přinést dětem kartáček na zuby a zubní pastu, pro některé z nich to představovalo velkou finanční zátěž, bylo třeba rodiče přesvědčit, aby své důvody bez obav sdělil a domluvili jsme individuální postup.

Důležité je, projevit těmto rodičům respekt, hovořit s nimi o jejich problémech, ale zároveň musí cítit, že vzdělávání jejich dětí stojí na prvním místě. Protože u dětí vše začíná.

Pro dítě do 6let je velice důležité, aby se naučilo dennímu řádu, pořádku, naučilo se opakovat činnosti po svých rodičích, vidělo je vařit, uklízet, pracovat. Tyto činnosti potom dítě opakuje a tím se přirozeně učí. Dítě potřebuje pro zdravý vývoj mít rodinu jako vzor, protože do 3 let věku se dítě učí hlavně nápodobou. Pokud však kolem sebe správné vzory chování nevidí, pro dítě jako by tyto aktivity neexistovaly.

PŘÍPADOVÁ STUDIE DÍTĚTE Z NAŠÍ SKUPINY:

Marcela – v době nástupu 5 let

Celková doba vzdělávání v našem projektu (duben 2021 – březen 2022 - nepravidelná docházka)

Stav při nástupu:

- Při příchodu do předškolního zařízení chyběly Marcele základní hygienické a stolovací návyky (upozorňujeme na potřebu mytí rukou, použití toaletního papíru).
- Přichází neupravená (špinavá, neučesaná), téměř nekomunikuje, na otázky se usmívá, nereaguje na svoje jméno, má nedostačující slovní zásobu.
- Neumí jíst příborem.
- Nezvládá se sama převléknout.
- Ze začátku se nezapojuje do aktivit.
- Nezná základní barvy ani čísla.

Využití montessori pomůcek při jejím rozvoji:

Marcelu zaujaly hlavně pomůcky Praktického života. Sama se zaměřila na péči o prostředí (zalévání květin, úklid po svačině, péče o zvířátko) a o sebe. (zapínací rámy, praní prádla, mytí rukou, česání).

- Připravené pomůcky PŽ ji tedy napomohly k jejím správným návykům. Postupně si sama uvědomovala, že se liší od svých vrstevníků svým oblečením a začala sama vyžadovat čisté oblečení, které si dokázala díky připravené aktivitě „praní prádla“ sama vyprat.
- Kromě praktického života jsme se zaměřili i na pomůcky smyslové výchovy a matematiky (Růžová věž, Červené tyče, Hnědé schody, Barevné destičky, Geometrická komoda,

Numerické tyče), kde se naučila rozeznávat velikosti, délku, tloušťku, geometrické tvary a barvy. Na numerických tyčích trénovala počítání do deseti.

- V oblasti tvoření využívala různých technik – (malování temperami, lepení, stříhání). Při svých výtvorech byla velice precizní.
- Trénovala jazykové lekce, správný úchop tužky, rozvoj slovní zásoby díky jazykovým kartičkám.

Po delší absenci jsme u Marcely pozorovaly problémy s komunikací, byla zamlklá. Pravidelná docházka je něco, co v jejím případě přineslo velké benefity. Získala větší jistotu v komunikaci, pokračovala v začatých činnostech, zvnitřnila si pravidla, které po delší absenci hned využívala.

Výstup březen 2022:

- Marcela udělala za necelý rok nepravidelné docházky veliký pokrok v oblasti péče o sebe, o prostředí a osvojila si základní hygienické návyky.
- Po dobu pravidelné docházky byla viditelná péče o sebe, kdy chodila upravená, sama si prala prádlo, česala se, dbala o sebe. Změnu si uvědomovala.
- Osvojila si jedení příborem, začala používat příbory, talíře. Naučila se krájet a obsloužit sebe, ale i ostatní.
- V péči o sebe i o prostředí nad ostatními dětmi vynikala.
- Pokrok udělala také v komunikaci s dospělými i vrstevníky, kdy si dovedla říci o pomoc, poděkovat, poprosit, naučila se spolupracovat. Nabytá jistota v některých dovednostech se na ni projevovala radostí a zájmem o nové aktivity.
- Díky jazykovým hrám se jí zlepšila slovní zásoba a výslovnost. Dokázala dovyprávět příběh. Trénovala ruku na kovových tvarech, zlepšení v této oblasti bylo na základě jejich prací evidentní.
- V oblasti ostatních metodických oblastí se posunula v oblasti pojmenování barev a počítání do deseti.
- Touží po každodenní docházce, nicméně nezájem ze strany rodičů byl v tomto překážkou. Do školky ji tedy vozili ostatní příbuzní nebo rodiny z místa jejich bydliště, které vozili děti do základní školy.

Marcela zatím nespĺňuje všechny dovednosti, které jsou nutné při vstupu do základní školy, ale v oblasti praktického života, péče o sebe a komunikace, udělala velice znatelné pokroky, důležité pro její další vzdělávání a celý její život. Do našeho centra stále dochází a každý den trénuje s potřebnými pomůckami a materiály své schopnosti a dovednosti tak, aby byla od září připravena na povinnou školní docházku.

17 BIBLIOGRAFICKÝ SEZNAM

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dostupný také z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-20210227>.

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. 2018. Dopady povinného předškolního vzdělávání na organizační a personální zajištění a výchovně-vzdělávací činnost mateřských škol za období 1. pololetí školního roku 2017/2018. [online]. © 2021 Česká školní inspekce ČR [cit. 04.12.2021]. Dostupné také z: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Dopady-povinneho-predskolniho-vzd>.

Dawson, M.: Minority student performance: Is the Montessori magnet school effective? ERIC Documents Reproduction Services

EVROPSKÁ KOMISE. 2011. Kvalitní systém předškolního vzdělávání a péče: nejlepší start do života. KOM (2011) 66 v konečném znění. [online]. Dostupné z: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0066&from=CS>.

FRA – EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. 2014. [online]. © 2014 FRA [cit. 05.12.2021]. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-education_cs.pdf.

PROKOP, Daniel. 2020. *Slepé skvrny*. Host. ISBN 978-80-275-0231-8.

PROKOP, Daniel. DVOŘÁK, Tomáš. *Analýza výzev vzdělávání v České republice*. [online]. © 2014 Eduzměna [cit. 05.12.2021]. Dostupná z https://www.eduzmena.cz/src/Frontend/Files/FileExtend/source/2_1629269533.pdf.

MAREŠ, Petr. 2000. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*, č. 36, s. 285-298.

MATĚJČEK, Zdeněk. 2000. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-494-X.

RVP PV září 2021.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. ©2013 [cit. 11.12.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. 2020. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: MŠMT. ISBN 978-80-87601-47-1 [online]. Dostupné z https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2030_online_CZ.pdf.

(THE EARLY YEARS: Evaluating Montessori Education, Education forum, 2006),

MONTESSORI KURIKULUM, Datum vydání: 1. vydání: květen 2009. Přepřacovaná vydání: září 2009; červen 2010; červen 2011; říjen 2011; listopad 2011, ISBN: 978-0-646-51486-4

Copyright: © Montessori Australia Foundation Limited

KREJČOVÁ Věra, Jana KARGEROVÁ a Zora SYSLOVÁ. Individualizace v mateřské škole. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262- 0812-9.

<https://www.predskolnivek.cz/podminky-pro-prijeti-do-zakladni-skoly/> článek Podmínky pro přijetí dítěte do Základní školy

MONTESSORI VÝCVIK - Asociaciton Montessori Internationale (AMI), trénerka Maria Roth, výcvik v letech 2013 – 2014

Metodika INDIVIDUALIZACE PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ, Irena Kašparová a kolektiv

Metodika INKLUZE A INTEGRACE, Irena Kašparová a kolektiv

18 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1- provozní doba.....	44
Tabulka 2- důležitost záznamových archů	61
Tabulka 3 - schopnosti a dovednosti dětí	69
Tabulka 4 - výstupy dovedností při využití Praktického života	71
Tabulka 5 - barevné destičky.....	75
Tabulka 6 - výstupy dovedností při využití smyslové oblasti	76
Tabulka 7- pochopení nuly.....	78
Tabulka 8 - výstupy dovedností při práci s matematickými pomůckami	79
Tabulka 9- jazyková oblast - praktický příklad	81
Tabulka 10 - výstupy dovedností při práci s jazykovými pomůckami.....	82
Tabulka 11 - výstupy dovedností při práci v oblasti kultury	84
Tabulka 12 - práce s rodiči	93

19 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1- Připravené prostředí.....	21
Obrázek 2- Ukázka praktického života	31
Obrázek 3- Pomůcka mytí rukou.....	33
Obrázek 4- Smyslová výchova.....	34
Obrázek 5- matematická oblast	36
Obrázek 6 - Jazyková výchova.....	36
Obrázek 7- Kulturní oblast	38
Obrázek 8 - jídelní kout.....	45
Obrázek 9 - funkční snížená kuchyňská linka	45
Obrázek 11- hlavní místnost.....	46
Obrázek 12- hlavní místnost.....	46
Obrázek 13- čtecí koutek.....	46
Obrázek 14- šatna.....	49
Obrázek 15- možnost, jak připravit stavebnici formou montessori principů	50
Obrázek 16- plán lekcí	60
Obrázek 17 - samostatný úklid.....	65
Obrázek 18 - stolování	65
Obrázek 19 - samostatné oblékání.....	66
Obrázek 20- čištění zubů	71
Obrázek 21 – kulturní oblast – návštěva muzea	83
Obrázek 22 - příprava svačiny.....	92
Obrázek 23 - vaření	92